

LOPPA KOMMUNE

HANDLINGSPLAN MOT

VOLD I NÆRE RELASJONER

- et liv uten vold -

2018 – 2022

Utarbeidet av;
Marianne Hydle
Knut Thomassen
Elin Ann Bergfald

Vedtatt i kommunestyre sak nr. 2013/847 -/F03/SEN
Datert: 15.12.11
Revidert: 06/2018

Forord

I Opptrappingsplanen mot vold 2017–2021 legges det vekt på at kommunene har et særskilt ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og overgrep, samt å følge opp og behandle voldsutsatte.

Vi vet at barn, ungdom og deres foresatte, samt eldre over 65 år, blir utsatt for vold og seksuelle overgrep, også i Loppa. Det skjer oftest i hjemmet, og utføres av personer som er i nær relasjon med den som blir utsatt. Vold og overgrep i hjemmet bryter med de bildet vi har om at hjemmet er stedet hvor vi skal føle nærhet, omsorg og trygghet

Å forebygge at barn, unge og deres foresatte og eldre blir utsatt for vold i nære relasjoner, er en viktig investering i fremtiden. Hvert overgrep koster samfunnet mellom 5 – 10 millioner kroner, jfr. SMI¹ utregninger. Vi kan spare samfunnet for mange kostnader ved å iverksette konkrete tiltak – som denne planen, i tillegg til at vi forhindrer mye menneskelig lidelse.

Utsatte trenger menneskelig omsorg og profesjonell hjelp, på lik linje som også overgripere trenger hjelp til å stoppe sin voldelige adferd.

Nasjonal statistikk viser oss at det er store mørketall, og for å bidra til at volden og overgrepene stoppes er det nødvendig at vold og overgrep meldes.

Det er ekstra vanskelig å oppdage vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner, at familiemedlemmer, omsorgspersoner eller nære venner utsetter andre for vold.

Denne handlingsplanen ønsker vi skal være et verktøy til økt forståelse og kunnskap om når noen utsetter andre, eller selv blir utsatt for vold, slik at vi kan stoppe vold i nære relasjoner.

¹ Støttesenter mot incest
«Ut med det»

FORORD	2
DEL 1	4
KOMPETANSEGRUNNLAGET	4
1. INNLEDNING	5
1.1 BAKGRUNN FOR HANDLINGSPLANEN	5
1.2 JURIDISK FORANKRING	7
1.3 FORMÅLET MED HANDLINGSPLANEN	7
1.4 HVA ER VOLD I NÆRE RELASJONER.....	8
1.5 AVGRENSNING.....	9
1.6 SAMISK PERSPEKTIV	10
1.7 FLERKULTURELL LOKALSAMFUNN	10
2. VOLD	11
2.1 RISIKOFAKTORER – SÅRBARHET.....	11
2.2 ULIKE TYPER AV VOLD	12
3. SAMHANDLING OG SAMARBEID	14
4. NØDVENDIGE FORUTSETNINGER FOR GJENNOMFØRING AV PLANEN	15
4.1 PLANENS ØKONOMISKE KONSEKVENSER.....	15
4.2. IMPLEMENTERING.....	15
SLUTTNOTER.....	16
REFERANSELISTE.....	18
5. MÅL OG TILTAK	22
5.1 OVERORDNET MÅL	22
5.1.1 AVDEKKE.....	22
5.1.2 HJELPETILTAK.....	22
5.1.3 FOREBYGGE.....	23
5.2 TILTAKSLISTE - SYSTEMNIVÅ	24
UTNEVNELSE AV MEDARBEIDER MED OVERORDNET ANSVAR FOR OPPFØLGING	30
6.0 ARBEIDSVERKTØY	31
6.1 KONTAKTINFORMASJON TIL TJENESTEAPPARAT – FOR OFFENTLIG ANSATTE	31
<i>Generelt</i>	31
<i>Barn og unge</i>	31
<i>Voksne og eldre</i>	31
6.2 KONTAKTINFORMASJON TIL TJENESTEAPPARAT - FOR VOLDSUTSATTE, VOLDSUTØVER OG.....	32
PÅRØRENDE	32
<i>Barn og unge</i>	32
<i>Voksne og eldre</i>	32
6.3 TILTAKSKORT.....	34
VOKSNE.....	34
<i>Barn</i>	35
<i>Saksoversikt</i>	36
DEL 3	38
VEILEDER FOR LOPPA KOMMUNE – når et barn vekker bekymring	40
INFORMASJONSBROSJYRE – hva du trenger å vite om seksuelle overgrep.....	

Del 1

Kompetansegrunnlaget

1. Innledning

Vold i nære relasjoner har fått stadig større oppmerksomhet gjennom de senere årene. Gjennom forskning har vi fått mer kunnskap om voldens skadevirkninger – både for enkeltindividet og for samfunnet.

Vold i nære relasjoner er i dag ansett som alvorlig kriminalitet, et angrep på grunnleggende menneskerettigheter, og et folkehelse-problem. Volden har mange uttrykk og omfatter fysiske-, psykiske-, seksuelle- og materielle overgrep mot en person som voldsutøveren har en nær relasjon til.

Det kan handle om overgrep mot barn, nåværende eller tidligere kjæreste, samboer eller ektefelle.

Det kan handle om barn, barnebarn eller andre nære slektingers overgrep mot eldre og funksjonshemmede. Det kan handle om barn som er vitner til og opplever vold i familien, og det kan handle om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Personer som lever med vold får sterkt redusert livskvalitet. Voldsutsatte blir oftere syke, har lav selvfølelse, skam- og skyldfølelse og mister gradvis kontrollen over eget liv.

I ytterste konsekvens tar denne volden liv!

Vold i nære relasjoner er ingen privatsak, men et samfunnsansvar.
(Handlingsplan – et liv uten vold, 2014 -2017, justis- og beredskaps Dep.)

1.1 Bakgrunn for handlingsplanen

Regjeringen har siden 2000-tallet lagt fram fire nasjonale handlingsplaner på området vold i nære relasjoner. I tillegg kommer offentlige dokumenter på en rekke spesifikke områder som ligger nært opp til eller kan inkluderes i området. ⁱ

I regjeringens handlingsplan vektlegges samarbeid og samordning, tydeliggjøring av ansvar, styrking av kunnskap og kompetanse, et tilrettelagt og helhetlig tilbud til ofre for vold i nære relasjoner, samt behovet for å sette innsatsen mot vold i nære relasjoner på dagsorden.

Denne utgaven av *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2018 -2022* er revidert og videreutvikling fra tidligere påbegynt planarbeid.

Det er ikke spesifisert en økonomisk ramme for tiltakene, men det forutsettes at økonomiske rammevilkår implementeres i ordinært driftsbudsjett. Det er viktig med politisk forankring av planen, samt bevissthet rundt temaet. Planen sendes derfor til politisk behandling.

Planforslaget er utarbeidet av tverrfaglig og -etatlig arbeidsgruppe.

Arbeidsgruppens sammensetning:

Marianne Hydle	Helsesøster / prosjektleder Sjumilssteget
Elin Ann Bergfald	Spes. vernepleier / leder psykososialt kriseteam
Knut Thomassen	leder Barnevernet

Referansegruppe:

Ruskonsulent
Styrer i Øksfjord barnehage
Rektor v/ Høgtun skole
Leder v/ Øksfjord alders- og sykehjem
Leder Parkveien, bostadsbolig
NAV
Vest-Finnmark politidistrikt
Alta krisesenter og SMISO

1.2 Juridisk forankring

Det er ingen lover som direkte pålegger kommunene å ha handlingsplaner mot vold i nære relasjoner, men flere lover er på ulike måter særlig sentral for å forebygge, ivareta folks rettigheter til bistand og hvilke tjenester som skal kunne tilbys og gis.

Det er spesielt 2 lover som er viktig å trekke frem;

1) Lov om kommunale krisesentertilbud – som forplikter kommunen til å ha et krisesentertilbud til kvinner, menn og barn. Loven krever òg at det skal etableres kontakt med andre aktuelle deler av tjenesteapparatet, §§ 3 og 4 omhandler individuell tilrettelegging og samordning av tjenester.

2) Lov om folkehelsearbeid skal sikre at kommuner, fylkeskommuner og statlige helsemyndigheter iverksetter tiltak og samordner virksomheten i folkehelsearbeidet på en forsvarlig måte. Loven legger til rette for langsiktig og systematisk folkehelsearbeid.

Blant alle kommunale oppgaver er det viktig at arbeidet mot vold i nære relasjoner løftes og tydeliggjøres om hva som er de ulike instansenes ansvar og oppgaver i dette arbeidet, skape oversikt over egen innsats på feltet, og avdekke områder hvor det er behov for styrket innsats eller omorganisering. ⁱⁱ

1.3 Formålet med handlingsplanen

Formålet med kommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner er at innsatsen på området vold og overgrep skal sikre et hjelpetilbud som er kunnskapsbasert og samordnet på kommunenivå.

Handlingsplanen kan bidra til å styrke kunnskaps- og handlingsgrunnlaget ved at det etableres forpliktende samarbeid mellom sektorer, faggrupper og forvaltningsnivåer. Kommunale handlingsplaner blir dermed et redskap for å sikre at kommunene utvikler tilrettelagte og helhetlig tilbud gjennom å

- sette fokus på innsatsbehov i kommunen
- styrke og samordne kompetanse i kommunen og
- iverksette tiltak som kan gjøre hjelpeinstansene bedre i stand til å forholde seg til de sammensatte utfordringene som vold i nære relasjoner har.

En handlingsplan uttrykker kommunens mål for utvikling på området, tar stilling til virkemidler for å nå målene, bestemmer ansvar og skisserer hvem som er deltakere i arbeidet. Planen bør synliggjøre konkrete tiltak og ha innebygd metoder for å evaluere måloppnåelse.

Argumentasjonen for en plan kan baseres på behovet for en samordning av de ulike tjenestene som kan møte vold og seksuelle overgrep. Den nye krisesenterloven pålegger kommunene ansvaret for at kvinner, menn og barn utsatt for vold skal få et faglig godt nok tilbud. For at et faglig godt nok tilbud skal kunne dokumenteres må det foreligge eksplisitte mål og virkemiddel for de ulike tjenestene i kommunen der vold kan oppdages. En kommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner vil dermed være et viktig grunnlag for at kommunen kan gi en slik dokumentasjon, og sikre at voldsutsatte;

- ✓ opplever å få riktig hjelp til rett tid
- ✓ at de på en enkel måte får oversikt over og kontakt med hjelpetilbudet,
- ✓ informasjon om behandlingstilbud når det er nødvendig samt
- ✓ bistand til egen mestring.

1.4 Hva er vold i nære relasjoner

For at vi sammen skal **forebygge, avdekke, og melde** vold og seksuelle overgrep som skjer i vår kommune, ønsker vi å definere noen grunnleggende begreper som denne planen omhandler. Det finnes en rekke definisjoner av vold. Som med alle andre definisjoner så har de fleste voldsdefinisjonene en funksjon, det vil si de har et formål, og de gir oss et perspektiv for å forstå et fenomen.

For å forstå voldens mekanismer og voldens konsekvenser, er det nyttig med en bred definisjon av vold, og en definisjon som tar utgangspunkt i hvordan den utsatte opplever volden.

Per Isdal, ved Alternativ til vold, sin definisjon, som sier at:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil». (Per Isdal,)

Men vi kunne også brukt WHO sin definisjon som sier at:

“ Vold er forsettlig bruk av, eller trussel om bruk av, fysisk makt eller tvang rettet mot en selv, andre enkeltpersoner eller en gruppe”.

Denne definisjonen ville imidlertid ikke vært dekkende for all psykisk vold.

Definisjonene har også innebygd en implisitt vurdering av alvorlighet. Hvis vi anser at vold er alvorlig, og vi bruker den første definisjonen, så vil ganske mange former for atferd bli vold. Hvis vi anser vold som alvorlig og vi bruker den andre definisjonen, er det mange færre former for atferd som blir vold.

Med vold i nære relasjoner legges til grunn straffelovens § 219:

Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelses-friheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler ...

a) sin tidligere eller nåværende ektefelle,

b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles slektning i rett nedstigende linje,

c) sin slektning i rett oppstigende linje,

d) noen i sin husstand, eller

e) noen i sin omsorg

= Alle de vi kjenner og de vi bør føle oss trygge sammen med

... straffes med fengsel inntil 4 år, og inntil 6 år dersom mishandlingen er grov, jfr. § 232.

1.5 Avgrensning

Handlingsplanen er skrevet med barn, unge, voksne og eldre som målgrupper. Kvinner og menn er både offer og voldsutøver. I fare for å utelate grupper er bare hovedgrupper nevnt.

Former for vold som beskrives, men *ikke* omhandles i handlingsplanen;

Mobbing – se for øvrig vedlegg 1 for videre veiledning.

Kjønnslemlestelse – se for øvrig vedlegg 2 for videre veiledning.

Tvangsekteskap – se for øvrig vedlegg 3 for videre veiledning.

Grooming – se for øvrig vedlegg ... for videre veiledning.

Det er mange eksterne samarbeidsparter som er viktige for kommunen i arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Politi, krise-, overgrep- og incestsenteret og SANKS² har definerte ansvars- og arbeidsoppgaver ved vold i nære relasjoner som de skal utøve. Oversikten finnes i skjema i kap. 6 over ekstern kontaktinformasjon.

² Samisk nasjonalt kompetansesenter – psykisk helsevern og rus

1.6 Samisk perspektiv

I St. meld. nr. 28 (2007-2008) *Samepolitikken* gis det uttrykk for at samisk språk og kultur må inn i tjenestetilbudet for voldsutsatte med samisk bakgrunn.

I en forskningsstudie gjort ved Universitetet i Tromsø, er det for første gang dokumentert større forekomst av vold og seksuelle overgrep i den samiske befolkningen enn hos øvrige nordmenn. Tallene er høyest blant samiske kvinner. Studien er nettpublisert i *Scandinavian Journal of Public Health*, 22.05.15.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/vitenskap-og-forskning/ny-froskning-samiske-kvinner-mer-utsatt-for-seksuell-vold/a/23455706/>

Rapporten *Om du tør å spørre, tør folk å svare* (2017) er basert på hjelpeapparatets erfaringer med arbeid med vold i samiske samfunn. Her blir det sett nærmere på hvordan møtet med den samiske befolkningen byr på kulturelle utfordringer og språklige barrierer. Det kommer frem at arbeid med vold i samiske samfunn er vanskelig blant annet på grunn av at temaene vold og overgrep er spesielt tabubelagt.

I Loppa kommune er det noen bosatte samer og personer av samisk opprinnelse. Spesielt i sommerhalvåret øker bosetningen både lokalt og i nærliggende kommuner – her nevnes Hasvik og Kvænangen kommune.

1.7 Flerkulturell lokalsamfunn

Over tid har det vært en holdningsendring i Norge hva gjelder vold, spesielt i forhold til bruk av vold som et ledd i barneoppdragelsen.

Parallelt i denne tiden har andelen av i befolkningen med annen etnisk- og kulturell bakgrunn, vestlig og ikke-vestlige land, vært økende. Det å tilpasse seg en ny kultur, som kan være vesentlig forskjellig fra egen oppvekst og erfaringsbakgrunn, er for mange av disse familiene vært en til dels utfordrende prosess.

I arbeid mot vold i nære relasjoner med personer med innvandrerbakgrunn kan språk og kultur by på utfordringer. Ikke alle har begreper til å kunne sette ord på det de opplever, hverken på norsk eller morsmål.

Et annet moment som kan vanskeliggjøre arbeidet med å avdekke eller forebygge vold blant mennesker med innvandrerbakgrunn er at de ofte lever mer isolert og omgås ofte andre med samme etniske bakgrunn.

Kommunens tjenester må ha god kunnskap om de utfordringene som denne gruppen opplever, og være sensitiv i møtet med enkeltpersoner og familier. Det er viktig at vi som hjelpere husker på at store kulturforskjeller gjør at det som vi betegner som vold i vår kultur, gjerne blir sett på som «normalt» i annen kultur.

Loppa kommune bosetter innvandrere og flyktninger. Vold i nære relasjoner bør innarbeides som eget tema / undervisning til gruppene i introduksjonsprogrammet.

2. Vold

Vold kan være både fysisk og psykisk, den har ingen aldersgrense og er ikke kjønnsbestemt. Norsk lovgivning forbyr all type av vold – også i oppdragerøyemed. Vold får konsekvenser, ikke bare for de som blir direkte utsatt for den, men også for de som er vitner til volden.

Tidligere hadde barn som var vitne til vold status som «*vitne til vold*». Dette er endret i lovverket slik at disse barna har status som «*offer til vold*». Dette anerkjenner at å være vitne til vold er like skadelig som å bli direkte utsatt for voldsutøvelse.

- Direkte tilstede – å være øyenvitne:
 - tilskuer, griper inn, blir involvert, henter hjelp, beskytter.
- Tilstede gjennom å høre:
 - aggressive ord, gråt, skrik, redsel, fantasi, angst, utrygghet, avmakt.
- Tilstede gjennom å oppleve følgene av volden:
 - fysiske – psykiske – materielle skader, omsorgsevne.
- Familiekultur:
 - en oppvekst i utrygghet.

2.1 Risikofaktorer – sårbarhet

Vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner oppleves i alle samfunnslag og i alle aldre. Det kan ramme oss alle, på mange ulike måter. Samtidig viser statistikk at noen grupper kan være mer utsatt:

- Belastninger i familien, som for eksempel høyt stressnivå - selv vært utsatt.
- Psykisk sykdom.
- Alkohol, rus.
- Økonomi.
- Ujevn maktrelasjon i relasjonen.
- Etnisitet.
- Mennesker med nedsatt funksjonsevne.

2.2 Ulike typer av vold

Fysisk vold

Bruk av fysisk makt kan være handlinger som for eksempel slag, spark, bitt, kvelertak, holde, dytte, riste, klype, lugge eller bruk av våpen. I ytterste konsekvens drap.

Psykisk vold

Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på, som ikke er direkte fysiske i sin natur. Psykisk vold deles opp i direkte trusler, indirekte trusler, kontrollerende atferd, isolerende atferd, degraderende og ydmykende atferd, og utagerende sjalusi. Det er handlinger som får andre til å føle seg små, dårlige, uviktige, og som skaper vonde følelser.

Å være vitne til vold er en form for psykisk vold.

Latent vold

Betyr å leve i konstant frykt for nye voldsepisoder. Risikoen for ny vold kan komme til å styre alt de utsatte gjør, som en strategi for å unngå ny vold.

Eldrevold

NKVTS³ har gjennomført en forekomststudie om vold og overgrep mot eldre i Norge (2017). Her fremkommer det tall for vold og overgrep mot hjemmeboende personer etter fylte 65 år er tilnærmet lik prosentandelen for befolkningen generelt, med ingen signifikante forskjeller mellom kjønnene.

Rapporten konkluderer med at voldsutsatte eldre i liten grad kontakter hjelpeapparatet, og at vold mot den eldre del av befolkningen er et usynlig samfunnsproblem.

Seksuell vold / seksualisert vold

Kan dreie seg om seksuell trakassering og krenkelser til å bli presset til å utføre uønskede seksuelle handlinger, samt voldtekt og seksuell tortur. Den seksuelle volden er svært psykologisk nedbrytende fordi den rammer det mest private hos et menneske. Seksuelle overgrep – se Del III, informasjonsfolder «hva du trenger å vite om seksuelle overgrep».

Vold i institusjoner

Vold fra medpasienter ved institusjoner har den senere tid fått mer fokus, både i fagmiljøer og i media, gjennom avdekking av flere alvorlige voldsepisoder der medpasienter er / og blir utsatt for vold.

Videre er temaområder også knyttet til vold mot pasienter/brukere fra ansatte, og vold mot ansatte fra pasienter/brukere. Pleie- og omsorgstjenester er et område der tjenestene ofte utføres alene av en ansatt mot en pasient/bruker og er i så måte sårbare situasjoner.

Derfor er det grunn til å disse områdene inn som eget tema i handlingsplanen.

Rusrelatert vold

Rusrelatert vold er et eget begrep, men er like uakseptabelt som all annen vold. Det er grunn til å være ekstra oppmerksom på at vold kan være en del av miljøet der rusmidler er i omløp. I tilfeller hvor voldsutøver er ruspåvirket kan volden være særdeles brutal.

Materiell vold

Materiell vold er alle handlinger rettet mot ting eller gjenstander, som gjennom at de virker skremmende eller krenkende, påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe de vil. Særlig hvis vedkommende tidligere har utøvd fysisk vold, vil den materielle volden virke skremmende og lammende.

For barn vil det å vokse opp i en familie der de stadig er vitne til materiell vold, være omtrent som å vokse opp i et minefelt der det stadig kan smelle; for eksempel slå i dører eller vegger, knuse eller ødelegge gjenstander, rive i stykker klær, kaste og rasere inventar. (Per Isdal: Meningen med volden, 2000)

Grooming – internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn

Grooming brukes om situasjoner hvor en voksen via internett skaper kontakt med et barn på en manipulerende måte i den hensikt å utnytte barnet seksuelt. Handlingene kan, selv om de ikke fører til et fysisk møte, straffes etter et eget straffebud under straffeloven § 201a.

Økonomisk vold

Vold i form av kontroll over økonomiske ressurser. Spesielt når du har begrenset inntekt, kan en samlivspartner kontrollere ditt liv.

(<http://www.shkrisesenter.no/vold>)

Ære og æresrelatert vold

(tvangsekteskap, omskjæring, kjønnslemlestelse.)

Tvangsekteskap og kjønnslemlesting er også former for vold i nære relasjoner, som krever en særlig innsats. Regjeringa har utarbeidet en egen handlingsplan på dette området - *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet, 2013-2017.*

Ære er et positivt omgrep som blir sett på som sosial anerkjennning, selvfølelse og selvrespekt. Ære er et spørsmål om velferd, status og posisjon. Verdiene varierer i ulike kultur og samfunn.

Mobbing

Mobbing er den form av vold som har størst omfang. Mobbing foregår både i barnehager, skole, arbeidsliv og innenfor organisasjoner, og kan fremstå både som fysisk og psykisk vold.

Mobbing er definert slik:

... gjentatt negativ eller «ondsinnnet» atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing. Stikkordene her er ondsinnnet og ulikt styrkeforhold.

(Arbeid mot mobbing. Veileder for ansatte og ledere i grunnskolen, Utdanningsdirektoratet 01/2011).

Det er stort fokus på mange arenaer i forhold til mobbing i Loppa, mange har egne prosedyrer for hvordan mobbing skal håndteres. Voldsbegrepet og mobbing er knyttet sammen, men handlingsplanen tar ikke for seg mobbing som eget tema, som nevnt i pkt. 1.5.

3. Samhandling og samarbeid

En av utfordringene er å skaffe oversikt over omfanget av vold i nære relasjoner og de som berøres av den. Det er store mørketall på området, blant annet fordi utsatte grupper sjelden oppsøker hjelpeapparatet etter å ha blitt utsatt for vold fra en av sine nærmeste, samt at hjelpeapparatet mangler kompetanse og rutiner i forhold til å avdekke og registrere vold. Det er behov for å utvikle/utarbeide registrerings- og oppfølgingsrutiner ved mistanke om og avdekking.

Ansvaret for tjenester og oppfølging av voldsutsatte er spredt på flere enheter innad i kommunen, på statlige instanser og frivillige organisasjoner. Det innebærer at det stilles store krav til koordinering og samarbeid instansene imellom. For å oppnå et helhetlig og samordnet hjelpetilbud må samarbeid på tvers i hjelpeapparatet videreutvikles og styrkes.

Målet med samhandling på systemnivå er at brukere opplever økt samhandling på individnivå. Det er viktig at hjelpeapparatet arbeider tverrfaglig og parallelt slik at brukeren får riktig hjelp til rett tid. Individuell plan og koordinerings-/ansvarsgrupper er tiltak som kan bidra til økt samordning.

Å kunne gi et helhetlig og samordnet tilbud til voldsutsatte i kommunen innebærer god kjennskap til tjenesteapparatet i kommunen, samt samhandling mellom instansene. Kjennskap til de enkelte instansene og deres tjeneste- og ansvarsområde skaper forståelse og bedre forutsetninger for godt samarbeid, som igjen vil gi kommunens innbyggere et mer helhetlig og godt tilbud.

Informasjon om tjenesteapparatet og hvem som kan kontaktes ved vold i nære relasjoner bør være lett tilgjengelig for alle kommunens innbyggere, slik at de selv har mulighet til å oppsøke hjelp eller veilede sine nære til å oppsøke hjelp. Planen inneholder tiltak for å oppnå dette og arbeidsverktøy, der i blant tilpassede tiltakskort og kontaktinformasjon til ulike instanser i tjenesteapparatet.

4. Nødvendige forutsetninger for gjennomføring av planen

Etablering av tverrfaglig gruppe er kjernen og en forutsetning for å få til flere av andre foreslåtte tiltak i planen. Handlingsplanen må forankres på administrativt og politisk nivå i Loppa kommune, - for derigjennom å skape forståelse for behovet for kompetanseheving for temaet vold i nære relasjoner. Handlingsplanen er gyldig fra vedtaksdato.

Handlingsplan mot vold i nære relasjoner er ment å være et praktisk styringsredskap i perioden 2018-2020. Arbeidsgruppa har søkt å begrense og prioritere tiltak ut ifra hva som er mest prekært/nødvendig og hensiktsmessig å igangsette først, samt mulig å gjennomføre i løpet av de neste 4 år. Noen tiltak er kontinuerlige og bør videreføres. Ved revidering av planen i 2020, skal planen evalueres. Det skal da sees på om tiltakene er tilstrekkelig gjennomført, og hvilke som skal videreføres. Det må vurderes om nye behov skal kartlegges slik at det kan utarbeides nye tilpassede tiltak.

4.1 Planens økonomiske konsekvenser

Samordning, tverrfaglig samarbeid og kompetanseutvikling er områder som må vektlegges i framtiden for få nødvendige helhetlige tilbud til voldsutsatte. Enkelte tiltak utløser ingen ekstra kostnader, eller de vil kunne gjennomføres innenfor eksisterende rammer. Dette vil kunne skje ved å videreføre igangsatte tiltak eller omprioritere ressurser innenfor rammen.

Nye tiltak og tjenester må kobles opp mot gjeldende budsjett- og økonomiplaner og realiseres innenfor vedtatte rammer. Rådmannen og virksomhetsledere har ansvar for å «innarbeide sine» tiltak i økonomiplaner. I tiltaksplanen på systemnivå er det lagt til grunn e-læringskurs – noe som ikke utløser kurskostnader. Det må likevel tas høyde for at det kan bli behov for kurs som medfører kostnader.

4.2. Implementering

Det kan være hensiktsmessig at det overordnede ansvaret for å følge opp at tiltakene i handlingsplanen blir iverksatt og sikre at berørte instanser blir kjent med handlingsplanen og dens tiltak, legges til rådmannen. Planen skal eies av kommunen sammen, og alle skal kunne bruke den som arbeidsverktøy ved behov. Skriftlig delegeringsavtale side 28 (Del III).

Sluttnoter

I

- Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)
- Retten til å bestemme over eget liv.
Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)
- Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2016-)
- Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2014-2017)
- En god barndom varer livet ut.
Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)
- Barndommen kommer ikke i reprise (2014-2017)
Strategi mot vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom
- Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve. Stortingsmelding 15 (2012-2013)
- NOU 2008:4 Fra ord til handling - bekjempelse av voldtekt krever handling
- NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner
- Handlingsplan mot voldtekt 2012-2014

II

- Lov om kommunale krisesentertilbud forplikter kommunene til å ha et krisesentertilbud til kvinner, menn og barn. Loven krever også at det skal etableres kontakt med andre aktuelle deler av tjenesteapparatet.
- Lov om barn og foreldre gir regler om barnefordeling, hvor barnet skal bo fast, samvær og eventuell deling av foreldreansvaret.
- Lov om barneverntjenester. Her finnes de mest sentrale regler i kap. 4 og i kap. 7.
- Lov om ekteskap. Her vil reglene om frivillighet ved inngåelse av ekteskap, mekling ved familievernkontoret, separasjon, skilsmisse og skifteoppgjør være de viktigste.
- Lov om forbud mot kjønnslemlestelse (kjønnslemlestelsesloven). Her er avvergingsplikten det mest sentrale, og har sin generelle «tvilling» i Straffelovens § 139.
- Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen regulerer rett til økonomisk stønad, rett til krisebolig m.m. og hjelp til personer som trenger det for å kunne overvinne eller tilpasse seg en vanskelig livssituasjon (§§ 17, 18 og 19).
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. gir grunnlaget for de praktiske helse og sosialomsorgstjenester. Særlig viktig er her kap. 7 som omhandler individuell plan med forskrifter.
- Alminnelig borgerlig straffelov (straffeloven). En rekke bestemmelser vil være aktuelle, særlig § 219 om familievold og § 222 om tvangsekteskap.

- Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) har mange viktige regler, spesielt nevnes kapittel 9 om retten til bistandsadvokat, kapittel 10 om vitner, og kapittel 17a om besøksforbud (også i voldsutøvers eget hjem).
- Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. gir rett til erstatning fra Staten selv om gjerningsmannen ikke kan eller ikke vil betale erstatning.
- Lov om pasient- og brukerrettigheter opplyser om pasienters og klienters rettigheter.
- Lov om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven)
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. omtaler i hovedsak hjelpemulighetene.
- Lov om folkehelsearbeid, §4 gir kommunen ansvar for å forebygge fysisk og psykisk sykdom samt fremme god helse.
- Lov om folketrygd omfatter NAVs regler om stønad til enslig forsørger, arbeidsavklaringspenger m.m.

Referanseliste

- Aanerød, V. (2015) Kan dem takke seg selv?
- Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet (2013). Barndommen kommer ikke i reprise, strategiplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom 2014– 2017.
- Barnekonvensjonen (1989).
- Helsedirektoratet (2017) Når skal du tie, og når skal du tale? Om taushetsplikten og viktige unntak. Hentet fra: <https://helsedirektoratet.no/Documents/TaushetsPlakaten.pdf>
- Isdal, P. (2000) Meningen med volden
- Jegvilvite.no – e-lærings verktøy om vold og overgrep for barn og unge
- Justis og beredskapsdepartementet (2014). Et liv uten vold – nasjonal handlingsplan
- Justis og beredskapsdepartementet (2012) Regjeringens handlingsplan mot voldtekt, 2012-2014
- Justis og beredskapsdepartementet (2017) «Retten til å bestemme over eget liv» handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, 2017-2020
- Lov om barneverntjenester (1992).
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (1967).
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (2011).
- Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (2009).
- Lov om straff (2005).
- Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid – www.napha.no
- Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (2013). Mellom frihet og beskyttelse?: Vold og seksuelle overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming, en kunnskapsoversikt.
- Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (2017). Om du tør å spørre, tør folk å svare. Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn.
- Nasjonalt senter for vold og traumatisk stress (2014). Vold og voldtekt i Norge – en nasjonal forekomststudie
- Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (2017). Vold og overgrep mot eldre personer i Norge – en nasjonal forekomststudie
- Nasjonal veiviser ved vold og overgrep – www.dinutvei.no
- NOU 2017:12. Svikt og svik. Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt
- Ofstad, K. & Skar, R. (2015) Barnevernloven med kommentarer
- Politiet og Nedre Eiker kommune, (2016): «Handlingsguide og rutiner for kommunalt ansatte.
- Tjeldsund kommune, (2018): «Mistanke om seksuelle overgrep i skole og barnehage».
- Tjeldsund kommune, (2018): Hva trenger du å vite om seksuelle overgrep og hvor får du hjelp.

•

Del 2

Mål og tiltak

5. Mål og tiltak

Det antas at to av tre voldsutsatte ikke er i kontakt med tjenesteapparatet.

Med et tjenesteapparat som har tilstrekkelig kunnskap om vold i nære relasjoner til å kunne snakke med sine brukere om temaet, håper vi å kunne nå ut til flere, og sikre at flere får hjelp. Å snakke om vold i nære relasjoner innebærer å våge å se, tørre å spørre og tåle å høre svarene. Videre er det da nyttig med kunnskap om hvordan spørre og ta imot. Planen inneholder tiltak for å oppnå dette og ferdig utarbeidede arbeidsverktøy.

Systemnivå

5.1 Overordnet mål

Innbyggerne i LOPPA kommune skal leve et liv uten vold.

For å nå overordnet målet er det spesielt 3 hovedområder som er særlig relevant i arbeidet mot vold i nære relasjoner - **avdekking, hjelpetiltak og forebygging.**

5.1.1 Avdekke

Delmål 1:

Den ansatte skal ha kunnskap om vold i nære relasjoner i slik grad at de kan ta opp temaet vold i nære relasjoner ved mistanke, og tåle å lytte til det som blir fortalt.

5.1.2 Hjelpetiltak

Delmål 2:

Den ansatte skal ha kjennskap til hvilke tjenesteapparat som finnes for voldsutsatte, og videre kunne opprette kontakt med disse, og henvise bruker videre når det er avdekket vold i nære relasjoner. Denne informasjonen skal også finnes tilgjengelig for kommunens innbyggere.

5.1.3 Forebygge

Delmål 3:

Kommunens virksomheter skal ha fokus på forebygging av vold i nære relasjoner ved å sørge for at ansatte har tilstrekkelig kunnskap om temaet til å kunne utføre forebyggende arbeid i form av informasjonsarbeid og oppfølging av voldsutsatte under nyetablering.

For å kunne forebygge er kunnskap om vold i nære relasjoner viktig. I denne planen er det laget tiltak som peker mot at kommunale virksomheter skal kunne drive forebyggende arbeid i form av bevisstgjøring og tematisering av vold i nære relasjon i personalgruppen. Med ansatte som har kunnskap om tematikken er det også mulig for instansen å drive informasjonsarbeid som forebyggende tiltak, og å opprette kontakt med instanser som kan bistå i dette arbeidet. Det er også lagt vekt på å gi målgrupper kunnskap om temaet, da dette har forebyggende effekt.

I tiltaksplanen – punkt 5.2 om ***forebygging*** - ligger også oppfølging av utsatte som har klart å bryte med voldsutøver og skal reetablere seg. Disse menneskene er i en sårbar fase og trenger ofte støtte, råd og veiledning til endringen av sin livssituasjon, og å ikke gå tilbake til voldsutøver. Det er derfor viktig at disse følges opp av tjenesteapparatet.

Det finnes en rekke verktøy og tiltak som kan benyttes i forebyggende arbeid, som ikke er tatt med som direkte tiltak i følgende tiltaksliste. Disse kan hjelpe kommunene å oppnå tiltakene, og gi et helhetlig tilbud, se kap. 6.

5.2 Tiltaksliste - systemnivå

AVDEKKE		
<i>TILTAK</i>	<i>ANSVAR</i>	<i>NÅR</i>
<p>1. Alle ansatte i tjenester som er i kontakt med barn og unge tar e-læringskurset <i>Vold og seksuelle overgrep mot barn.</i></p> <p><i>Kurset er utarbeidet av RVTS Nord og er tilgjengelig på:</i> http://helsekompetanse.no/kurs/vold-ogseksuelle-overgrep-mot-barn</p> <p>Dette tiltaket er også et hjelpetiltak og et forebyggendetiltak.</p>	<p>Virksomhetsledere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ansvarlig for å tilrettelegge for gjennomføring av kurset - påse at den enkelte ansatte har gjennomført kurset. <p>Den enkelte ansatte i; (barnehage, skole, SFO, Barnevern, helsesøster- og flyktningetjenesten, PLO-tjenesten og rus og psyk. helse)</p> <ul style="list-style-type: none"> - har ansvar for å gjennomføre kurset. 	<p>Innen 3 mnd. etter godkjenning av Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Alle ansatte</i> <p>Nyansatte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - innen 1 mnd. etter ansettelse.
<p>2. Kommunens leger gjennomfører nett kurset <i>Vold i nære relasjoner</i></p> <p><i>Kurset er utviklet av Nklm på oppdrag fra helsedirektoratet og ligger åpent på https://kurs.uni.no/</i></p> <p>Dette tiltaket er også et hjelpetiltak og et forebyggendetiltak.</p>	<p>Virksomhetsledere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ansvarlig for å tilrettelegge for gjennomføring av kurset - påse at den enkelte ansatte har gjennomført kurset. <p>Den enkelte ansatte (ved Legekontor; legevakt og fastleger)</p> <ul style="list-style-type: none"> - har ansvar for å gjennomføre kurset. 	<p>Innen 3 mnd. etter godkjenning av Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Alle ansatte</i> <p>Nyansatte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - innen 1 mnd. etter ansettelse.
<p>3. Svangerskapsomsorgen snakker om vold i nære relasjoner, og stiller rutinemessige spørsmål knyttet til dette.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Kvinner skal i løpet av svangerskapet spørres om vold i nære relasjoner.</i> - <i>Svangerskapsomsorgen er forpliktet i nasjonal faglig retningslinje for svangerskapsomsorgen – Hvordan avdekke vold. Utdypende informasjon finnes der.</i> <p>Dette er også ett forebyggende tiltak.</p>	<p>Lege, helsesøster og jordmor som jobber i svangerskapsomsorgen.</p>	<p>Eksisterende tiltak, basert på nasjonale retningslinjer, som videreføres</p>

<p>4.</p> <p>Helsesøstertjenesten snakker om vold i nære relasjoner, og stiller rutinemessige spørsmål knyttet til dette.</p> <p><i>Helsestasjonen 0-5 år - tema:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - filleristing, rus og alkohol, og kvinnelig omskjæring. <p><i>Observasjon:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - barnets kropp (barnet veies naken) og samspill foresatte-barn. <p>Se veileder for spesifisering.</p> <p><i>Skolehelsetjenesten - tema:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - vold, overgrep og omsorgssvikt. <p><i>Observasjon:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - samspill. <p>I 8.trinn gjennomføres individuelle helsesamtaler der det stilles spørsmål om vold, overgrep og omsorgssvikt.</p> <p><i>Helsesøstertjenesten er forpliktet til dette i nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom. Utdypende informasjon finnes der.</i></p> <p>Dette er også ett forebyggende tiltak.</p>	<p>Helsestasjonen: Helsesøster, lege, fysioterapeut og andre faggrupper på helsestasjonen.</p> <p>Skolehelsetjenesten: Helsesøster, lege, fysioterapeut og andre faggrupper i skolehelsetjenesten.</p>	<p>I henholdt til eksisterende tiltak, basert på nasjonale retningslinjer, som videreføres.</p>
<p>5.</p> <p>Skape et miljø der ansatte har lav terskel for å drøfte anonymiserte saker / utfordringer tverrfaglig.</p> <p><i>Krisesenteret i Alta</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - anerkjennes og benyttes som kompetansesenter på vold i nære relasjoner, og benyttes til (anonyme) drøftinger, råd og veiledning. <p><i>Kommunens barneverntjeneste</i> kontaktes ved bekymring for barn og unge, for drøfting, råd og veiledning.</p> <p><i>Politi, Barnehuset, konsultasjonsteam og andre</i> oppgitt i arbeidsverktøyet «kontaktinformasjon til hjelpeapparatet» i denne planen kan også benyttes for drøfting, råd og veiledning.</p> <p><i>Den ansatte vurderer selv, eller i samtale med leder der det er mulig, hvem det vil være mest hensiktsmessig å kontakte.</i></p> <p>Dette tiltaket er også et hjelpetiltak.</p>	<p>Den enkelte ansatte i aktuell kommunal enhet (barnehage, skole, SFO, helsesøstertjeneste, barnevern, legekontor, legevakt, jordmortjeneste, psykisk helsetjeneste, NAV, pleie- og omsorgstjenester, tjenester for flyktninger/innvandrere) har ansvar for å ta opp saker til drøfting.</p>	<p>Kontinuerlig tiltak som i stor grad handler om holdningsarbeid, og påvirkes av tiltak nr. 7, 8, 9 og 10 i denne planen.</p>

<p>6.</p> <p>Bruk tolk i samtale</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>I saker der det mistenkes vold i nære relasjoner og dette skal tas opp som tema i samtale, skal det alltid vurderes behov for bruk av tolk. Bruk av tolk skal sikre at samtalens innhold er forstått av alle parter.</i> <p>Dette tiltaket er også et forebyggende tiltak.</p>	<p>Den enkelte ansatte</p> <p>som gjennomfører samtalen har ansvar for å vurdere behov for tolk.</p>	<p>Kontinuerlig vurdering gjøres for behov for iverksetting av tiltaket.</p>
--	---	--

HJELPETILTAK		
<i>TILTAK</i>	<i>ANSVAR</i>	<i>NÅR</i>
<p>7.</p> <p>Alle kommunale virksomheter med brukerkontakt skal ha rutiner for iverksetting av tiltak i forbindelse med vold i nære relasjoner. De ansatte skal være kjent med rutinene.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Rutinene bygger på nasjonale veiledere (for de tjenester der det finnes).</i> - <i>Eksisterende rutiner revideres.</i> - <i>Der det er behov for utarbeidelse av rutiner, kan dette bygges på innholdet og arbeidsverktøyene i denne handlings planen.</i> - <i>Rutinene skal omhandle hvilke tiltak som iverksettes der det er: mistanke om vold i nære relasjoner, avdekket vold i nære relasjoner, der barn forteller om vold, der den voldsutsatte velger å fortsette å bo sammen med voldsutøver etter volden er avdekket, og der vi blir kjent med at den voldsusatte gjenopptar kontakt med voldsutøver.</i> 	<p>Virksomhetsleder</p> <ul style="list-style-type: none"> -for den enkelte kommunale enhet - har ansvar for at enheten har oppdaterte rutinebeskrivelser. 	<p>Innen 6 måneder...</p> <p>... etter at Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner er godkjent</p> <ul style="list-style-type: none"> - skal alle aktuelle virksomheter skal ha rutinene ferdigstilt.
<p>8.</p> <p>Alle ansatte er kjent med sine forpliktelser til taushetsplikten, meldeplikten og avvergeplikten.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Hver ansatt i kommunale virksomheter som jobber med barn, voksne og eldre skal ha kjennskap til melde- og avvergeplikten.</i> - <i>De ansatte skal kunne vurdere og være trygge på når de kan drøfte en sak med barnevern, krisesenter og politi, og om det skal gjøres anonymt.</i> <p>Dette er også et forebyggende tiltak.</p>	<p>Virksomhetsledere</p> <p>i alle kommunale enheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - har ansvar for å tilby tilstrekkelig informasjon og opplæring om melde- og avvergeplikten. <p>Den enkelte ansatte</p> <ul style="list-style-type: none"> - har ansvar for å påse at de har tilstrekkelig kunnskap om melde- og avvergeplikten. 	<p>Innen 3 mnd. etter at handlingsplanen er vedtatt</p> <ul style="list-style-type: none"> - skal temaene være gjennomgått i personalgruppen. <p>Innen 1 mnd. etter ansettelse skal nyansatte settes inn i temaene.</p>

<i>TILTAK</i>	<i>ANSVAR</i>	<i>NÅR</i>
<p>9.</p> <p>Informasjon om vold i nære relasjoner, hjelpetiltak og hjelpeinstanser med kontaktinformasjon skal være lett tilgjengelig på kommunens nettsider.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Vold i nære relasjoner får en egen fane på nettsiden. Der skal det finnes informasjon om vold i nære relasjoner, telefonnummer til hjelpeapparatet og tiltakskortene utarbeidet for denne handlingsplanen.</i> 	<p>Kommunens administrasjon har ansvar for å fordele arbeidet med dette til den rette vedkommende.</p>	<p>Innen 1 måned etter handlingsplanen er vedtatt skal</p> <ul style="list-style-type: none"> - Informasjonen ligger tilgjengelig på nettsidene
<p>10.</p> <p>Det skal utarbeides formaliserte samarbeidsavtaler mellom aktuelle hjelpeinstanser</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Det utarbeides formelle samarbeidsavtaler mellom aktuelle samarbeidsinstanser (herunder også ikke-kommunale virksomheter som politi, kriesesenter og familievernkontor). Avtalene skal inneholde forpliktelser og ansvarsfordeling.</i> - <i>Det anbefales at avtalene inneholder avtale om tverrfaglig møtepunkt og opplæring.</i> - <i>Flere instanser har også dette kravet i sine veiledere.</i> <p>Dette tiltaket er også et forebyggende tiltak.</p>	<p>Virksomhetsledere i de aktuelle enhetene/etatene har ansvar for at det blir opprettet dialog med aktuelle instanser og startet utarbeidelse av samarbeidsavtaler – der det ikke finnes.</p>	<p>Kontinuerlig vurdering gjøres for behov for iverksetting av tiltaket.</p>

FOREBYGGING

TILTAK	ANSVAR	NÅR
<p>11. Ansatte skal ha kunnskap til å kunne drive informasjonsarbeid.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ansatte skal ha kunnskap til å kunne formidle hvilke tjenester som finnes og kontaktinformasjon til disse - Ansatte kan støtte og hjelpe bruker til å opprette kontakt med hjelpeapparatet. 	<p>Virksomhetsleder</p> <ul style="list-style-type: none"> -for den enkelte kommunale enhet - har ansvar for å tilby ansatte informasjon og opplæring om temaet. <p>Den enkelte ansatte</p> <ul style="list-style-type: none"> - har ansvar for å påse at de har tilstrekkelig kunnskap. 	<p>Gjennomføring av tiltakene 1, 2, 7, 8, 9, 10 og 11</p> <ul style="list-style-type: none"> - sikrer kunnskapsgrunnlaget. <p style="color: red;">Kvalitetssikring</p>
<p>12. Barn og unge skal ha kunnskap om vold, krenkelser, seksualitet og kropp, vold knyttet til seksualitet, og vold i nære relasjoner, tilpasset alder og utvikling.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Barnehagen skal ha fokus på temaene, ved å snakke med barna om bl.a. normer for samhandling og egne grenser, jamfør rammeplan for barnehagen.</i> - <i>Skolen skal påse at barn og unge får den nødvendige kunnskapen om temaene, som beskrevet i kompetansemål etter 2., 4., 7. og 10. trinn og Vg1/Vg2 (jf. Nasjonal handlingsplan «barndommen kommer ikke i reprise». Se læreplan for utdypende informasjon).</i> - <i>SMISO gjennomfører undervisning om vold og seksuelle overgrep for 6.trinn. Dette skal være et uanmeldt besøk på skolen. (Gjelder for de kommunene som har avtale med SMISO. De som ikke har en gjeldene avtale rådes til å opprette dette.)</i> <p style="color: red;">Dette tiltaket kan også være et avdekkende tiltak.</p>	<p>Barnehagen: Den ansatte som har ansvaret for det pedagogiske i barnehagen, skal sørge for at temaene tas med i det pedagogiske opplegget.</p> <p>Skolen: Lærer i de enkelte fag der temaene er satt inn i kompetansemålene har ansvar for at undervisningen blir gjennomført.</p> <p>SMISO: Kommunen ved skolen har ansvaret for at avtalen om årlig undervisning i 6.trinn følges.</p>	<p>Eksisterende tiltak i nasjonal læreplan som videreføres.</p>

<i>TILTAK</i>	<i>ANSVAR</i>	<i>NÅR</i>
<p>13. Innvandrere gis opplæring om vold i nære relasjoner og ulike former for vold, seksualitet og norske normer og holdninger til vold.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nyankomne voksne innvandrere som omfattes av rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunns-kunnskap, får – på eget språk - opplæring om at kjønnslemlestelse og tvangsekteskap er forbudt i Norge, og om straffereaksjoner. - Alle kommuner har plikt til å gi denne opplæringen. <p>Dette tiltaket kan også være et avdekkende tiltak.</p>	<p>Introduksjonstjenesten har ansvar for at slik opplæring blir gitt til nyankomne voksne innvandrere /flyktninger.</p>	<p>Eksisterende tiltak jfr. nasjonal handlingsplan videreføres.</p>
<p>14. Når mennesker som er utsatt for vold i nære relasjoner, skal etablere seg på nytt – u t e n voldsutøver, skal Loppa kommune gi tett og tilpasset oppfølging.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ulike kommunale virksomheter kan gi ulik oppfølging. F.eks kan NAV bistå økonomisk og med å finne bolig, barnevernet kan følge opp familier med barn og psykisk helsetjenesten kan tilby nødvendig støttende og stabiliserende øvelser.</i> - <i>Kunne bistå bruker med å komme i kontakt med krisesenter for støttende og stabiliserende samtaler, råd og veiledning, og advokathjelp.</i> - <i>OBS! Ved store behov for oppfølging og samordning av tjenester skal det utarbeides en individuell plan.</i> <p><i>(Tiltak vedrørende voldsutsatte som velger å bo sammen med voldsutøver, se tiltak nr.7)</i></p> <p>Dette tiltaket kan også være et avdekkende tiltak.</p>	<p>Den enkelte instans som er i kontakt med bruker må vurdere sitt oppfølgingsansvar, og etter samtykke opprette kontakt med andre som kan tilby aktuell oppfølging. Det er den enkelte ansatte som er i kontakt med bruker som skal vurdere oppfølgingsbehov og iverksette tiltak.</p> <p>Samarbeidsavtaler etter tiltak nr. 10 vil sikre samhandlingen i dette arbeidet.</p>	<p>Tiltaket iverksettes ved behov!</p>

Utnevning av medarbeider med overordnet ansvar for oppfølging

DELEGERT MYNDIGHET / ANSVARSOMRÅD

I Loppa kommune er det besluttet at
i kraft av sin stilling i kommunen, har det overordnede ansvaret for å følge opp at den interkommunale handlingsplanen mot vold i nære relasjoner «Et liv uten vold» blir implementert og at tiltakene blir gjennomført.

Når det nærmer seg tidspunkt for revidering av planen, har vedkommende ansvar for å minne kommunen om dette, slik at arbeidet starter opp i rimelig tid.

Dato:.....

Sign:.....

6.0 ARBEIDSVERKTØY

6.1 Kontaktinformasjon til tjenesteapparat - for offentlig ansatte

Ved behov for råd og veiledning, og drøfting av saker kan følgende instanser være aktuelle å kontakte.

Generelt

Tjeneste	Telefon
Krisesenteret i Alta/Loppa	784 34 693
Politiet / Vest-Finnmark	02 800 /
RVTS Nord Tromsø <i>Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging.</i>	

Barn og unge

Barnevernstjenesten i Loppa	784 53 253 https://barnevernvakten.no/kommuner/loppa-kommune
Barnevernstjenesten i Alta	453 96 908
Barnehuset i Tromsø	777 97 440

Voksne og eldre

Ambulant akutteam <i>Rask hjelp i akutfase av et sykdomsforløp eller alvorlig oppstått psykisk tilstand eller krisesituasjon.</i>	784 83 800
Alta Familievernkontor	466 15 590
Vern for eldre <i>Nasjonal kontakttelefon.</i>	800 30 196
Overgrepsmottak i <i>For voksne og barn over 14 år.</i>	
Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse <i>Også for spørsmål vedrørende æres relatert vold og negativ sosial kontroll.</i>	478 09 050
SANKS <i>Samisk nasjonal kompetansetjeneste. Har også kompetanse på barn og unge.</i>	784 69 550 915 18 745
ROSA <i>Gir bistand i saker vedrørende menneskehandel.</i>	223 31 160

6.2 Kontaktinformasjon til tjenesteapparat - for voldsutsatte, voldsutøver og pårørende

En oversikt over instanser bruker selv kan ta kontakt med, samt noen nettsider. Disse kan være fine å tipse bruker om, dersom du har en mistanke om at vedkommende utsettes for vold, utøver vold, eller har fortalt om vold men ikke ønsker å oppsøke tjenesteapparatet.

Barn og unge

Tjeneste	Telefon/nettsted
Alarmtelefonen for barn og unge	116 111
Barneverntjenesten	784 53 253
Krisesenteret i Alta/Loppa SMISO	784 34 693
Jeg vil vite <i>E-læringsverktøy om vold og overgrep, primært for barn, men også til hjelp for voksne slik at de kan lære å snakke med barna om dette.</i>	www.jegvilvite.no
Ung.no <i>Informasjon om barn og unges rettigheter, muligheter og plikter. Har en anonym spørsmål-svar tjeneste.</i>	www.ung.no
Barneombudet <i>Informasjon om barns rettigheter, spørsmål/svar side, «trenger du hjelp?»-knapp.</i>	www.barneombudet.no

Voksne og eldre

Tjeneste	Telefon/nettsted
Krisesenteret i Alta	784 34 693
Alta Familievernkontor	466 15 590
Vern for eldre	800 30 196
ADAM – for menn	232 27 930
Din utvei <i>Nasjonalt nettportal om vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep.</i>	www.dinutvei.no
Incesttelefonen <i>Landsdekkende hjelpetelefon for incest- og seksuelt misbrukte barn og voksne av begge kjønn og pårørende og annen familie til seksuelt misbrukte.</i>	800 57 000

<p>Alternativ til vold <i>Stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) tilbyr behandling til voldsutøvere, både menn og kvinner.</i></p>	<p>772 81 160 www.atv-stiftelsen.no</p>
<p>SANKS – nasjonalt team <i>Nasjonalt team gir bistand til personer som ønsker en terapeut med kompetanse på samisk kultur og samfunnsforhold. Har også kompetanse på barn og unge.</i></p>	<p>784 69 550 915 18 745</p>

6.3 Tiltakskort

Det er laget tiltakskort til denne handlingsplanen, som skal fungere som arbeidsverktøy og veileder der det er mistanke om vold i nære relasjoner. Det er laget ett for voksne og ett for barn. I tillegg er det utformet en skisse over saksgangen fra observasjon/mistanke til evt. Melding.

Tiltakskortene er utformet trinnvis, der vi starter på hva vi ser, går videre til hvordan vi snakker om vold og spør, for så til avklaring. Etter avklaring kommer handling, her er det listet opp konkrete tiltak som må iverksettes, også med fokus på saker av akutt grad (handling må skje umiddelbart), samt kontaktinformasjon til de ulike instansene som skal kontaktes.

Hver situasjon vil oppleves forskjellig, og tiltakskortene er ment som en veileder for fremgangsmåte ved mistanke om vold i nære relasjoner. Det viktigste du som offentlig ansatt, kollega eller venn kan gjøre, er å **våge å se, tørre å spørre og tåle å høre**. Vis at du bryr deg, at du har tid til samtalen og at du ønsker å hjelpe.

Tiltakskortene følger på de neste sidene. Du vil også finne dem i utskriftsvennlig PDF-format (A4-format) på kommunenes nettside.

Voksne

Hva gjør jeg som offentlig ansatt, kollega eller venn ved

MISTANKE OM VOLD I NÆRE RELASJONER?

Tiltakskort tilhørende interkommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner for kommunene Berg, Dyrøy, Lavangen, Salangen, Sørreisa, Torsken og Tranøy.

SE

- Blåmerker, brudd, sår og andre skader
- Stadige unnskyldninger (møter ikke til avtaler osv.) eller motsetter seg hjelp som krever innsyn i familien, partner er med i alle møter
- Sosialt tilbaketrukket, lite nettverk, isolering
- Bortforklaringer (falt i trappa, gått på døra osv.)
- Rusmiddelbruk
- Endring av adferd og/eller sinnsstemning
- Uro, irritabilitet, aggressiv eller utagerende oppførsel
- Søvn- og spiseforstyrrelser
- Reaksjoner ved berøring

SPØR

Forsøk å få til en dialog der volden anerkjennes

Start med - "Jeg er bekymret", "det bekymrer meg at..."

Beskriv det du ser

- "Det virker som du er ofte borte fra jobb"
- "Du virker sliten/nedstemt"
- "Jeg har lagt merke til at du har blåmerker/skader på..."

TIPS

- Forsøk å unngå bruk av ordet vold
- Still åpne spørsmål, gjerne om hverdagen - "hvordan er arbeidsfordelingen i hjemmet?", "fortell om hva du gjør på fritiden, hvem er du sammen med?", "hvordan løser dere konflikter hjemme?"
- Ikke vær redd for å være direkte, "hvordan har du det hjemme?", "er det noen som skader deg?"
- Lytt aktivt! Følg opp med "hmm", "fortell mer om...", "beskriv", "hva gjorde du.", "hvordan opplevdes det når...", og gjenta nøkkelord.
- Unngå vurderinger av det som har skjedd - "oj, huff, stakkars deg!"

AVKLAR

Hvordan arter volden seg?

- Slag, trusler, lugget, brent, seksuell tvang?
- Ydmyket, latterliggjort, krenket?
- Hindres fra kontroll over egen økonomi og bruk av penger
- Nektet kontakt med familie og venner?
- Bli klær og ting med personlig verdi ødelagt?
- Bli kjæledyr mishandlet?
- Tvangsekteskap?

Hvor alvorlig er volden?

- Når skjedde det sist? Beskriv hva som skjedde
- Har det skjedd før? Hvor ofte?
- Er du redd for at det skal skje igjen?
- Er det fare for liv og helse for deg selv eller barna?
- Har du tidligere vært i kontakt med politi og/eller krisesenter?

Risikofaktorer

Samlivsbrudd, tidligere voldsepisoder, tilgang til våpen, arbeidsledighet, økonomiske vansker, sykdom og rusmiddelbruk kan bety økt risiko for grov vold og partnerdrap. Politi og krisesenter bør kontaktes.

Ta i mot det du blir fortalt - du må tørre å spørre, tåle å lytte

Husk at det finnes mange forskjellige typer vold!

Tiltakskort tilhørende interkommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner for kommunene Berg, Dyrøy, Lavangen, Salangen, Sørreisa, Torsken og Tranøy.

Hva gjør jeg ved MISTANKE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN?

- for deg som jobber med barn, er offentlig ansatt, nabo og venn

Vold og overgrep kan forekomme i alle familier og hjem, uavhengig av sosial bakgrunn!

SE

- Sår, blåmerker og andre skader, gjerne flere steder på kroppen
- Ofte vondt i magen, hodet eller svimmel
- Endring av adferd og/eller sinnstemning
- Urolig, irritabilitet, på vakt
- Nedstemthet
- Utagerende eller «pleasende» adferd
- Svært kontaktsøkende eller avvisende
- Reaksjoner ved berøring eller endringer i stemmeleie
- Hyppige legebesøk og innleggelses på sykehus (med diffuse symptomer)
- Familien motsetter seg innsyn
- Bruk av rusmidler
- Søvn- og spiseforstyrrelser
- Selvskading

Hva gjør du?

- > Om mulig, informer leder om din bekymring/mistanke
- > Drøft din bekymring
- > Observer, skriv ned observasjoner med tid og sted.

SPØR

Prøv å spørre om hva som har skjedd, mens du samtidig ivaretar barnet.

Start gjerne med:

- «Jeg har tenkt på deg i det siste...», vis at du bryr deg og har tid til å lytte
- Beskriv det du ser, «Det virker som du ofte har vondt i magen», «Jeg ser at du har blåmerker på armen».

Fortsett med:

- «Det er kanskje ikke slik for deg, men mange barn som jeg snakker med, som ikke har det så greit hjemme, kan få sårne plager. Hva tenker du om det?»
- «Hvordan er det å være deg hjemme?»

TIPS!

- Gjenta det barnet sier.
- Still åpne spørsmål (ikke ledende)
- Bruk støtteord som «hmm...», «ja, fortell», «fortell mer», nøkkelord
- Spør gjerne flere ganger, si «Jeg er her og kom innom hvis du vil snakke med meg».
- Avtal et nytt møte med barnet.

AVKLAR

Et barn kan fortelle om hendelser hjemme litt plutselig, for eksempel i en samlingsstund, i en pause osv. Inviter da barnet til en enesamtale:

- «Tidligere i dag da du sa ..., hva mente du da?»
- «Jeg har ikke vært der, fortell så godt du kan...»
- «Hva skjer videre da?»

Det er politiet og Barnehuset som foretar avhør av barnet og ønsker å være de første som spør barnet om detaljene. Få barnet til å fortelle åpent, unngå ledende spørsmål!

- Når barnet er ferdig med sin fortelling, bekreft det barnet har sagt og trygg barnet på at det hun/han har fortalt er viktig.
- **Lov aldri** barnet at du ikke skal si det til noen. Forklar at du må snakke med noen andre voksne.

Obs!
Å være vitne til vold regnes også som vold!

Hva gjør du?

- > Noter det barnet har fortalt, så ordrett som mulig. Unngå egne tolkninger av barnets uttrykk. Bruk «mor sier...», «barnet forteller...»
- > Du kan drøfte saken anonymt med barnevern, krisesenter eller politi (telefonnummer på neste side).
- > Der det er mulig, drøft den konkrete saken med leder, avtal hvem som gjør hva, når (akutte tiltak, bekymringsmelding, henvise til hjelpeapparat).

Tiltakskort tilhørende interkommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner for kommunene Berg, Dyrøy, Lavangen, Salangen, Sørreisa, Torsken og Tranøy.

HANDLE

AKUTT

Når du har grunn til å tro at et barn er og vil komme til å bli utsatt for vold, har du avvergeplikt, en plikt til å handle. Dette vil være:

- ved fysiske skader
- ved symptomer etter psykisk vold
- ved alvorlige trusler
- ved mistanke om seksuelle overgrep
- når barnet viser redsel for å gå hjem
- når barnet blir hentet av ruset foreldre
- ved mistanke om nært forestående eller gjennomført kjønnslemlestelse eller tvangsekteskap

> Varsle politi umiddelbart, tlf 02800

> Barnevernet, evt. barnevernvakta varsles samtidig.

> **NI!** Ved mistanke om vold mot barn, skal **IKKE** foreldre kontaktes.

Din plikt er selve varslingen. Politiet vil etterforske, sikre bevis og sørge for avhør ved barnehusene.

Vær oppmerksom på risikofaktorer som samlivsbrudd, arbeidsledighet, sykdom, dårlig økonomi og rusmisbruk i familien, de kan bety økt risiko for alvorlig vold.

Avvergeplikt

Alle har en personlig plikt til å avverge en straffbar handling ved å blant annet varsle eller anmelde til politi.

HVA GJØR DU VED MISTANKE OM AT ET BARN UTSETTES FOR VOLD?

Send bekymringsmelding til barnevernet

Den skal inneholde: Personalta til barnet og foresatte, årsaken til bekymring (hva har du sett, hørt, observert), kontaktperson og en beskrivelse av hva som er gjort.

Meldingen sendes i samarbeid med leder. Om leder motsetter seg å signere, har du et selvstendig ansvar for å sende meldingen med din underskrift. Barnevernet gir melderens tilbakemelding når melding er mottatt og undersøkelsen er avsluttet. Som venn eller nabo får du kun vite om meldingen er mottatt.

Anonym drøfting

Er du usikker? Du kan alltid ringe barnevernet for å drøfte saker anonymt.

HVIS SAKEN ER HENLAGT, MEN DU HAR FORTSATT GRUNN TIL BEKYMNING

Ny melding til barnevernet

Meld din bekymring på nytt til barnevernet. Saken kan være henlagt på bakgrunn av mangel på informasjon, eller at familien har takket nei til hjelpetiltak.

Gi informasjon om hjelpetilbud til hjemmet

Gi barnet og foresatte informasjon om vold i nære relasjoner og hjelpetilbudene som finnes. Tilby nye avtaler og hjelp til å opprette kontakt med aktuelle hjelpetilbud. Skap trygghet og tillit på at du er tilgjengelig om barnet/foresatte ønsker å snakke. Gi telefonnummer og tips om aktuelle nettsider.

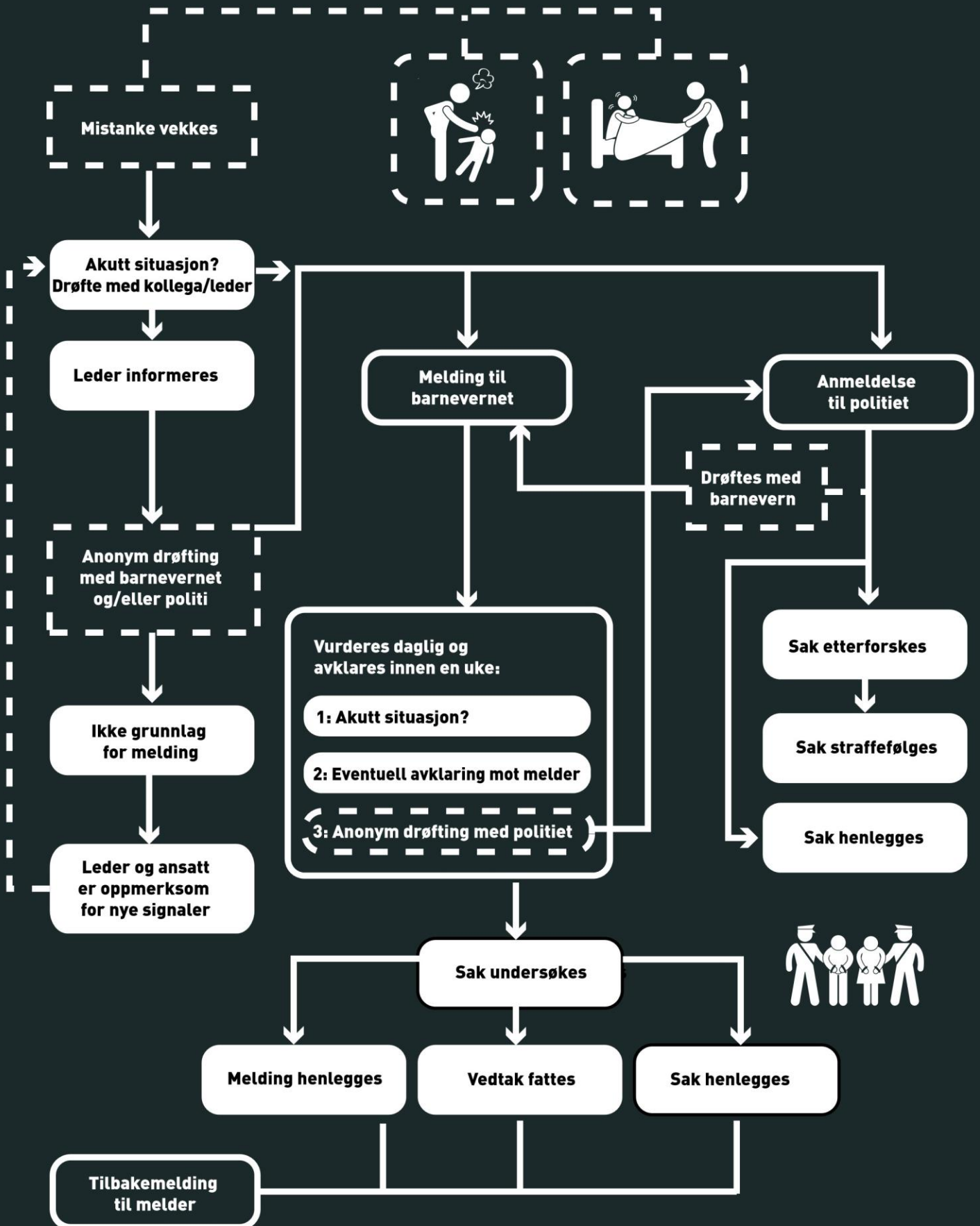
Meldeplikt
Alle har en selvstendig plikt til å melde bekymring til barnevernet ved mistanke om vold mot barn.

VIKTIGE TELEFONNUMMER

POLITI	02800	Barnevern	
Legevakt	116117	Astafjord barneverntjeneste	930 72 055
Barnehuset	777 97 440	Dyrøy og Sørreisa barneverntjeneste	778 75 000 / 771 89 227
Krisesenteret i Midt-Troms	778 45 260	Lenvik interkommunale barneverntjeneste	778 71 840
Overgrepsmottak		Utenfor kontortid:	
(ved voldtekt over 14år)		Lenvik interkommunale barneverntjeneste	907 37 716 (helg)
Harstad	770 63 000	Alarmtelefonen for barn og unge	111 116
Tromsø	776 28 000		

Politi kontaktes når det kommunale barnevernet ikke er tilgjengelig!

Skisse saksgang

Del 3

Kommunal veileder og informasjonsmateriell

V LOPPA KOMMUNE

«Når et barn vekker bekymring...»

**HÅNDTERING AV
MISTANKE OM
SEKSUELLE
OVERGREP I
BARNEHAGE OG
SKOLE/SFO**

Forord

Veilederen gjelder krisehåndtering i forhold til seksuelle overgrep, med spesielt fokus på overgrep som avdekkes i barnehagen og skolen/SFO. Det gjøres oppmerksom på at veilederen er utarbeidet med utgangspunkt i «Veileder for håndtering av mistanke om seksuelle overgrep i barnehage og skole/SFO» Skånland kommune, og «Handlingsplan for pedagogisk personale i skole, barnehage og SFO. Når et barn vekker bekymring», Tysfjord kommune.

Ansatte i skole/SFO og barnehage er de av offentlige instanser som ser barna oftest. De ansatte blir derfor viktige deltakere ved tilstedeværelse, og som observatører av barns lek og samhandling med andre. Det er derfor nødvendig at de har kompetanse om barns måte å uttrykke bekymring og stress. Noen ganger er dette barnets eneste mulighet til å gi personer utenfor familien innblikk i hva som rører seg i familien og i nærmiljøet.

Veilederen vil ikke gi svar på alle spørsmål. Den vil kunne være til hjelp og gi noen gode råd på veien dersom du kommer i den situasjonen at du har mistanke om at et barn utsettes for seksuelle overgrep. Veilederen inneholder også en konkret Handlingsplan (kap. 5) som trinn for trinn tar for seg hvordan man skal forholde seg når «et barn vekker bekymring».

Det er ikke opp til skole og barnehage å avklare spørsmålet om et barn har vært utsatt for seksuelle overgrep, det er annet fagpersonell (politi og barnevern) som skal ivareta dette. Det er imidlertid viktig at skole og barnehage tilkjenner bekymringer de har for enkeltbarn. Å ta fatt i en slik sak krever varsomhet og faglighet, i tillegg til dokumentasjon av hva som har ført til din bekymring. Nettopp fordi usikkerhet som oftest vil være tilstede, er det nyttig med samarbeidspartnere.

Omgivelsens reaksjoner etter at en sak om seksuelle overgrep er kommet opp vil prege barnet både på kort og lang sikt. Derfor er det viktig å vite hvordan en skal opptre i forhold til en som forteller om seksuelle overgrep.

Barnehagene drives etter lov om barnehager, mens skolene drives etter opplæringsloven. Begge lovene har formuleringer som tilsvarer Lov om barneverntjenester (barnevernloven) § 6 - 4 vedr. Opplysnings plikt (se kap. 10.2 om opplysningsplikt til barneverntjenesten). SFO ansatte har samme opplysningsplikt som skolens ansatte.

Alle i skole og barnehage oppfordres til å forberede seg på "det utenkelige". God krisehåndtering forutsetter også en beredskapsplan, denne veilederen er tenkt som en innføring til emnet.

Veilederen er en del av Handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

Innholdsfortegnelse

FORORD	41
1 HVA ER SEKSUELLE OVERGREP?.....	43
2 BARN I RISIKOSITUASJONER.....	44
<i>Barn som begår overgrep</i>	44
<i>Når er barns lek overgrep?</i>	45
3 ANSATTE SOM BEGÅR OVERGREP.....	46
4 HANDLINGSPLAN VED MISTANKE OM SEKSUELLE OVERGREP.....	46
5 INFORMASJON.....	49
MÅLSETTINGER MED Å GI INFORMASJON ER ;.....	49
<i>Hvem kan gi informasjon</i>	50
<i>Informasjon til de andre ansatte i barnehage og skole</i>	50
6 FOREBYGGING.....	51
9 AKTUELLE HJELPEINSTANSER I NÆRMILJØET.....	54
10 AKTUELLE HJELPEINSTANSER FOR BARN OG UNGE SOM HAR OPPLEVD OVERGREP.....	55
11 AKTUELLE NETTSIDER.....	56
VEDLEGG 1 KORT OM BARNES SEKSUELLE UTVIKLING.....	2
<i>Normal seksualitet i alderen 0 - 6 år</i>	3
<i>Normal seksualitet 7-11/12 år</i>	3
<i>Pubertet 12/13 - 15/16 år</i>	3
VEDLEGG 2 FYSISKE OG PSYKISKE TEGN PÅ AT BARN ER UTSATT FOR OVERGREP.....	3
<i>Små barn 0-2 år</i>	5
<i>Barn 3-5 år</i>	5
<i>Barn 6-12 år</i>	6
VEDLEGG 3 RÅD / TIPS VED GJENNOMFØRING AV BEKYMRINGSSAMTALE MED BARN.....	8
VEDLEGG 4 SKJEMA.....	9

1 Hva er seksuelle overgrep?

Når barn og unge trekkes inn i seksuelle handlinger, eller forsøk på seksuelle handlinger, som de ikke er modne for, samtykker til eller forstår, regnes det som seksuelle overgrep. Barnets integritet blir krenket når den seksuelle handlingen baserer seg på den voksnes/overgriperens behov. Aktiviteten bryter med sosiale tabuer innenfor familie og sosialt miljø og er ulovlig.

En overgriper kan være kvinne eller mann, gutt eller jente. Undersøkelser viser at opptil 30 % av overgrepene er utført av andre barn. (*Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, NKVTS, 2007*)

I lovverket skilles det mellom seksuell krenkende atferd, seksuell handling og seksuell omgang.

- Seksuell krenkende atferd kan være blotting, visning av pornografi eller seksuell tilsnakk/«grisesnakk», filming, kinking.
- Seksuell handling innebærer fysisk kontakt. Beføling av intime kroppsdeler som bryster og kjønnsorgan.
- Seksuell omgang innebærer fysisk kontakt og penetrering oralt, vaginalt eller analt med fingre, gjenstander eller kjønnsorgan. Samleie.

Seksuelle overgrep inngår i Lov om straff (Straffeloven) kap. 26, § 291-320

*Seksuell trakassering på internett regnes også som
seksuelle overgrep*

2 Barn i risikosituasjoner

Noen barn er mer risikoutsatte for overgrep enn andre, for eksempel barn som er ensomme og sosialt isolerte, og barn med svak utviklet tilknytningsatferd. Barn av rusmisbrukere og foreldre med alvorlig psykiske lidelser, funksjonshemmede barn, enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, barn i voldelige familier, samt barn med en mangelfull tilknytning til foreldre har også forhøyet risiko for overgrep. Andre risikofaktorer er seksualisert atferd og tidligere overgrep. De som begår overgrep er som oftest i barnets nærmiljø.

Seksuell adferd ut over det som er normalt og foreldrenes uro må alltid tas på alvor. Hvis man er i tvil, bør man søke råd.

Barn som begår overgrep

Det er viktig å være oppmerksom på at også barn kan begå seksuelle overgrep. Barn kan krenke barn som både er yngre og eldre enn seg selv. Barn kan tvinges, lokkes og lures av søsken eller andre barn til å utføre overgrep. Følgende kjennetegn kan hjelpe oss når vi mistenker at det forekommer seksuelle overgrep mellom barn:

- Maktforholdet mellom barna. Overgrep skjer oftest ved at et barn med makt utnytter et annet barn. Det andre barnet kan være svakere eller yngre.
- Ofte er trusler involvert. I vanlig seksuell lek er det gjensidighet og en frivillig avtale om at leken er noe barna skal holde for seg selv. Når det gjelder overgrep har det ene barnet bestemt at det andre skal holde det som skjer hemmelig.

Seksuelle overgrep reguleres etter *Lov om straff, kap. 26 Seksuallovbrudd, §§ 291-320*.

Straff etter overnevnte lovtekst kan falle bort eller settes til minimumsstraff dersom de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling (*Lov om straff §308*).

Selv om sex mellom to femtenåringer normalt ikke vil medføre straff så er det altså ikke lovlig og vil kunne virke straffeskjerpene kombinert med en annen forbrytelse. F.eks. vil det virke straffeskjerpene om en femtenåring voldtar en jevnaldrende.

Vær oppmerksom på maktforholdet mellom barn

Hva er normal seksuell lek mellom barn?

- Den er motivert ut fra gjensidig nysgjerrighet
- Den er lystbetont for begge parter
- Den preges av felles utforskning; den har en karakter som kan forventes ut fra barnets alder

Når er barns lek overgrep?

- Når det er mangel på gjensidighet - den ene har makt over den andre
- Når den er ulystbetont for en av partene
- Når den er preget av en voksen måte å leve ut seksualiteten på (inntrengning i kroppens hulrom, slikking/ suging av kjønnsorganer)

Aktuell litteratur: Langfeldt, Thore: Barns seksualitet. Pedagogisk forum 2000

3 Ansatte som begår overgrep

Det er daglig leder for virksomheten som har hovedansvaret for at barn ikke utsettes for seksuelle overgrep så lenge de oppholder seg på skolen/barnehagen. Det er viktig å ha kunnskap om betydningen av omsorgspersoners atferd og være bevisst sine holdninger til overgrep mot barn.

Overgrep mot barn fra en ansatt stiller spesielle krav til kommunikasjon og informasjon, eier har ansvar både for barna og for den ansatte. Taushetsplikten innebærer en plikt til å hindre at andre får kjennskap til opplysninger om noens personlige forhold, en må også ivareta mistenktes rettigheter.

Barns interesser bør veie tyngst i de avgjørelser som må tas. Hensynet til barna kan tilsa at den ansatte fjernes fra stillingen, arbeidsgiver må da fravike hovedregelen om retten til å uttale seg før vedtak treffes. Se også veilederen *Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn Q-1047 fra Barne- og familiedepartementet*.

Barns interesse bør veie tyngst

4 Handlingsplan ved mistanke om seksuelle overgrep

Ved bekymring – ikke akutt situasjon

1. Den som er bekymret skal starte systematisk observasjon av det aktuelle barnet. Føre logg / notere ned observasjoner.
Informasjon om barns normale seksuelle utvikling og fysiske og psykiske tegn på seksuelle overgrep ligger som *vedlegg 1* og *2*. Drøft bekymringen med kolleger.

I enkelte tilfeller, samtale med foreldre. Gjelder i tilfeller hvor det ikke er rette mistanke mot en eller begge foreldre,

Bekymringsamtale med barnet (*se vedlegg 3*).

Drøfte grunnlaget for bekymringen med andre instanser / samarbeidsparter.

Dersom leder er årsak til bekymringen enn har for barnet kontaktes leders nærmeste overordnede. I skole og barnehage vil dette være Oppvekstsjef, Rigmor Wangen.

2. Den som er bekymret melder fra til leder
Drøfte med andre instanser / samarbeidsparter.

Ledelsen melder til barneverntjenesten. **Dersom leder ikke ønsker å melde til barneverntjenesten/ikke er enig i din bekymring er det viktig å vite at man som offentlig ansatte har en selvstendig meldeplikt til barneverntjenesten, og at man ikke har anledning til å melde anonymt.**

Meldingen skrives i hovedsak på eget skjema (vedlegg 4). Vær konkret i meldingen. Ikke trekk egne konklusjoner.

Et generelt utgangspunkt er å gi foreldre informasjon om at det vil bli sendt melding til barneverntjenesten. Det gis informasjon til foreldre om hva som konkret skaper bekymring. Hvert enkelt tilfelle vurderes.

Informasjon til foreldre gis av ledelsen. Foreldre skal ikke informeres dersom barnet er utsatt for seksuelle overgrep, vold, overgrep eller dersom informasjonen vil sette noens liv og helse i fare.

3. Barnevernet følger opp meldingen.
Barnevernet har ansvar for å vurdere alvorlighetsgraden i meldingen.

Offentlig melder skal innen tre uker ha tilbakemelding om det åpnes undersøkelsessak eller ikke.

Ved undersøkelsessak skal melder ha ny tilbakemelding etter at undersøkelsen er gjennomført. Barnevernet gir i utgangspunktet ikke opplysninger om hvilke tiltak som er iverksatt.

Ved bekymring – akutt situasjon og seksuelle overgrep.

1. Den som er bekymret melder ifra til leder.

Ledelsen melder fra til politiet og barnevernet. I akutte situasjoner kan det gjøres unntak fra kravet om skriftlig melding. **Dersom leder ikke ønsker å melde til barneverntjenesten/ikke er enig i din bekymring er det viktig å vite at man som offentlig ansatte har en selvstendig meldeplikt til barneverntjenesten, og at man ikke har anledning til å melde anonymt.**

Kontaktinformasjon: Barneverntjenesten 784 53 253
Politiet tlf. 02800 / 789 72 000

Dersom leder er årsak til bekymringen man har for barnet kontaktes leders nærmeste overordnede. I skole og barnehage vil dette være Oppvekstsjef, Rigmor Wangen.

2. I dialog med politi og barnevern avklares det om foreldre skal kontaktes, skal barnet hjem, og hvem som eventuelt skal kontakte foreldre / foresatte og hvilken informasjon som skal gis. Det vurderes behov for å kontakte lege / legevakt.
3. Barnet ivaretas av en voksen. Vurder barnets behov for oppfølging videre.

Er man usikker på hvordan man bør håndtere situasjonen er det mulig å ta kontakt direkte med barneverntjenesten (tlf. 95933157 / 95053164), hvor saken også kan drøftes anonymt.

Man kan også benytte seg av kommunens kriseteam for å drøfte vanskelige og krevende saker:

Helse- og omsorgsleder:

(Konst. hs-leder) Linda Martinsen Tlf. 784053017/ 90916568

Spesialvernepleier psykisk helsetjeneste:

Elin Ann Bergfald Tlf. 784 53 075 / 913 07 885

Helsesykepleier:

Marianne Hydle Tlf. 784 53 063 / 920 25 530

Kommuneoverlege:

Sabine Bader Tlf. 784 53 050 / 954 30 823

5 Informasjon

Overgrep mot barn i skole og barnehage kan medføre en krisesituasjon som stiller spesielle krav til informasjon og kommunikasjon. Dersom det oppstår mistanke om at en ansatt i skole eller barnehage har begått et seksuelt overgrep mot et barn, og dette blir kjent i resten av miljøet, vil det føre til et stort press på ledelsen ved den enkelte enhet. Ledelsen skal sørge for å ivareta både barnets og den ansattes interesser, samtidig som det vil bli stor pågang fra andre barn, foreldre og media som vil ha informasjon.

Det vil kunne oppstå rykter og sladder som kan medføre en ytterligere belastning for de personene som er direkte berørt, men også for andre i barnehagen og skolen. Selv om informasjonsbehovet er stort, bør følgende vurderes:

- Taushetsplikten setter grenser for hvem som skal ha informasjon
- Av hensynet til politietterforskningen skal informasjon alltid gis i samråd med politiet. Det er lederens ansvar å ta initiativ til nødvendig informasjon i samarbeid med politiet og kriseteamet i kommunen

Spesielt vanskelig er det å håndtere informasjon når barn er overgriper og går på samme skole/barnehage. Her er det viktig å ivareta begge parter (både overgriper og den fornærmede). Hvem skal ha informasjon og hvordan man skal løse denne saken anbefales å diskutere med Barnehuset i Tromsø.

Målsettinger med å gi informasjon er;

- Forebygge nye overgrep
- Forebygge og dempe krise hos de involverte og sikre at de får nødvendig hjelp
- Forebygge og dempe konflikter i miljøet
- Skape forståelse for politiets og hjelpeapparatets fremgangsmåte
- Sikre forsvarlig saksgang
- Hindre ryktespredning, spekulasjoner og forhåndsdomming
- Politiet kan komme i kontakt med personer som har relevant informasjon
- Hindre lekkasje til pressen

Hvem kan gi informasjon

Dette kan variere, men følgende instanser kan være aktuelle:

- Politiet
- Eier av virksomheten (repr. v/ordfører, oppvekstsjef)
- Representanter for hjelpeapparatet (barnevernet, kriseteamet)
- **Den enkelte ansatte kan ikke gå ut med informasjon!**

Mediehåndtering:

Det er kommunens ordfører, eller den som eventuelt blir bemyndiget dette som uttaler seg ved henvendelser fra media.

Informasjon til de andre ansatte i barnehage og skole

Når mistanken er bekreftet, vil det være nødvendig å gi informasjon til andre ansatte som har oppgaver i forhold til det aktuelle barnet. Disse ansatte har behov for veiledning om hvordan de skal forholde seg til resten av barnegruppa. Andre ansatte skal i utgangspunktet ikke få opplysninger om et overgrep, da de ikke har behov for slike opplysninger for å utføre sitt arbeid. Det kan for eksempel være vaktmester, rengjøringspersonale og lærere/førskolelærere som ikke har oppgaver i forhold til det aktuelle barnet. Det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om hvilke opplysninger personale skal få. Færrest mulig bør vite om hvilke barn som kan ha vært utsatt for overgrep.

Den som er mistenkt har også krav på diskresjon. Dersom overgriper er en av de ansatte vil det kunne få en negativ virkning på arbeidsmiljøet dersom de andre ansatte får kjennskap til dette.

Det må også vurderes i hvert enkelt tilfelle om bestemmelsene i taushetsplikten åpner for å kunne gi informasjon til andre barn og deres foreldre.

Hovedregelen er at det ikke skal gis opplysninger i større utstrekning enn det som er absolutt nødvendig

Den ansatte som er mistenkt eller anklaget

Den ansatte som er mistenkt er direkte berørt. Informasjon kan gis uten hinder av taushetsplikten. Den ansatte bør få tilbud om å ha med tillitsvalgte eller annen fullmektig.

Vedkommende har også rett til bistand av advokat, og har også krav på diskresjon.

Det er viktig at informasjonen koordineres av politiet. Ansettelsesforholdet (permisjon/suspensjon) bør vurderes av driftsleder og rådmann.

6 Forebygging

Med forebyggende arbeid menes alt arbeid som kan redusere sannsynligheten for at vold og overgrep skjer, og arbeid for å stoppe pågående vold. Forebyggende innsats må samordnes og iverksettes på flere nivå, og gjentas systematisk gjennom barnets oppvekst.

Enn kan snakke med barn uten å skremme dem, det handler om å gjøre barna kompetente. De som begår overgrep prøver ofte å lokke barn, å få dem til å samarbeide. Forberede barn på uventede situasjoner, at de kan hyle, skrike og løpe. Enn kan si til barn at de ikke skal bli med fremmede, at ingen har lov til å røre dem hvis de ikke vil. De ikke har lov til å kle av seg sammen med andre voksne. At de skal si ifra hvis de opplever noe.

Barn trenger å kjenne ordene og få lov til å snakke om kroppen. Vi kan hjelpe barn til å få et positivt og godt forhold til kropp og nærhet. Skolens helsesøster kan bidra i forebyggingsarbeidet- flere programmer tilgjengelig og helsesøster har både gruppesamtaler og individuelle samtaler med barn og unge. Helsesøster har "åpen dør" i kontortiden.

Gjør barn kompetente – snakk med dem

Rutiner

Skole og barnehage må ha sine faste rutiner som kvalitetssikrer at det ikke tilsettes personer som tidligere har begått seksuelle overgrep mot barn, eller som er mistenkt for å ha gjort det. Dette gjelder også nye vikarer. Dette gjøres ved å kreve fremlegg av politiattest før en kan starte i jobben, samt ha intervju og sjekke referanser til vedkommende. Det bør også legges opp til oppfølgingssamtaler.

Kunnskapsbygging

Det er generelt viktig å formidle kunnskap til alle voksne som arbeider med barn. Ansatte i skole og barnehage må få den nødvendige kunnskap om barns signaler på at de kan ha blitt utsatt for et seksuelt overgrep. Dette kan de få gjennom ulike tilbud om kurs og skolering.

Skole og barnehage må ha tilgang til relevant litteratur. Dette bør være et tema som tas opp jevnlig med de ansatte.

Man må være oppmerksom på signaler barn kan gi, og man må snakke med det aktuelle barnet hvis man er urolige for det. Tema for samtalen med barnet blir med fokus på den bekymringen man har, og kan for eksempel være:

- Hvordan de har fått de blåmerkene?
- Hvor og hvordan de sover om natten?
- Om det er noe de vil snakke om, for eksempel ved gjentakende hodepine, magevondt etc.
- Hvorfor de ofte er borte fra barnehage/skole, spørre om hvordan de har det?
- Hvorfor barnet ikke vil bade eller ha gymnastikk?
- Hvorfor barnet er trist og lei seg?

Alle enheter bør kjenne til konsultasjonsteamet hos Barnehuset slik at en kan søke råd og få veiledning dersom en må handtere en overgrep-mistanke.

Barn kan gi uklare signaler, og de fleste signaler kan ha andre årsaker enn at barnet blir utsatt for overgrep, men det er viktig å være oppmerksom og ta på alvor de signalene barnet sender.

Det anbefales at alle ansatte i kommunens barnehager og skoler, også vikarer, gjennomfører e-læringskurset *Vold og seksuelle overgrep* som ligger på Helsekompetanse.no sine sider:

Gå inn på helsekompetanse.no og søk e-kurs vold og seksuelle overgrep, eller benytt deg av direktelinken under:

<http://helsekompetanse.no/kurs/vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn>

Still konkrete spørsmål som hva, hvor og hvem.

Direkte spørsmål som hvorfor barnet er så sint, hva de har tegnet og hvor barnet var da det skjedde

9 Aktuelle hjelpeinstanser i nærmiljøet

- for barn og unge som har opplevd seksuelle overgrep, foreldre, ansatte i barnehage/skole og eventuelt andre som har behov for noen å snakke med

Kontaktinformasjon Loppa kommune - helse og omsorgsetat

Helsesøster, legetjenesten og kommunal psykiatritjeneste er lavterskeltilbud og trenger ikke henvisning. Kan kontaktes direkte.

Helse- og omsorgsleder

vakant

Konst. Helse- og omsorgsleder;

Linda M. Martinsen

Tlf.

linda.martinsen@loppa.kommune.no

Spesialvernepleier psykisk helsetjeneste

Elin Ann Bergfald

Tlf.

elin.a.bergfald@loppa.kommune.no

Helsesykepleier

Marianne Hydle

Tlf.

Helse.sykepleier@loppa.kommune.no

Kommuneoverlege

Sabine Bader

Tlf.

kommuneoverlegen@loppa.kommune.no

Legevakt Tlf. 116 117

Spesialisthelsetjenesten

Voksen psykiatrisk poliklinikk ALTA

Tlf. 784 83 800 (Trenger henvisning)

Barne- og ungdomspsykiatrisk ALTA

Tlf. 784 83800 (Trenger henvisning)

Andre instanser

Politi Tlf. 02800

Prest Tlf. 994 09 805

10 Aktuelle hjelpeinstanser for barn og unge som har opplevd seksuelle overgrep

Har du vært utsatt for seksuelle overgrep eller voldtekt:

Kontakt voldtektsmottaket nærmest deg. For en oversikt, se www.dixi.no

DIXI, ressurscenteret for voldtatte

Telefon: 22 44 40 50, Mobil: 930 58 070. De kan enten hjelpe deg direkte, eller gi deg god hjelp med å komme deg videre. www.dixi.no

Du kan også kontakt med Tipstelefonen seksuelle overgrep mot barn (drives av politiet). Vet du noe som politiet burde vite ring og tips, du kan være anonym. Ring 800 80 018.

Døgnåpen telefon

Stiftelsen Fellesskap mot seksuelle overgrep (FMSO) ble opprettet i 1999. Stiftelsen er en paraply-organisasjon for 16 sentre mot incest og seksuelle overgrep.

Ring deres døgn åpne og landsdekkende hjelpetelefon: 800 57000

Støttesenter mot Incest (SMI)

En privat selvhjelpsorganisasjon som drives og ledes av kvinner som har vært utsatt for incest og mødre til incestutsatte barn.

De har ulike tilbud til incestutsatte jenter/kvinner, foresatte til incestutsatte barn, pårørende og fagfolk.

De definerer incest som seksuelle overgrep begått av noen barnet har et tillitsforhold til. Overgriper kan være foreldre, søsken, andre familiemedlemmer, nabo, lærer eller andre.

Tlf.: 23 31 46 50 E-post: postmaster@sentermotincest.no

Telefonen er åpen mandag til fredag kl. 09.30 - 16.00.

Torsdag åpen til kl. 20.45.

Alle spørsmål du sender til SMI vil bli besvart personlig pr. mail. De svarer så fort de har mulighet, som regel innen en uke. PS: de har taushetsplikt!

Incestsenter for gutter (IFM)

Oslo Tlf.: 22 42 42 02

Tønsberg Tlf.: 33 31 87 50

Krise- og rådgivningstelefonen for gutter og menn

Tlf.: 22 41 90 16

11 Aktuelle nettsider

Helsekompetanse.no

E-læringskurs om seksuelle overgrep. Et nettkurs for deg som jobber i barnehage og skole. Dette kurset skal gi deg mer kunnskap om hvordan vold og seksuelle overgrep mot barn kan avdekkes i din barnehage eller skole, og det vil gi deg kunnskap om hva du må gjøre når det avdekkes.

Smiso.no

Støtteforeningen mot incest og seksuelle overgrep, gir støtte til utsatte og pårørende med å bearbeide overgrep og seinvirkninger

Dinveit.no

En nasjonal veiviser til hjelpetilbud, informasjon og kunnskap om vold i nære relasjoner voldtekt og andre seksuelle overgrep. Her finner du også en spørsmål-svar tjeneste hvor du som stiller spørsmål er anonym

Reddbarna.no

Har endel nyttig informasjon om overgrep mot barn, blant annet filmer som har vært vist på NRK Super.

Overgrep.no

En ressurside med spørsmål og svar om seksuelle overgrep. Nettstedet retter seg mot både ofre og pårørende.

Ung.no

Spesielt for ungdom. Tar for seg mange forskjellige problemstillinger, også overgrep.

Utsattmann.no

På denne nettsiden kan utsatte for overgrep, deres pårørende og fagmiljøer finne informasjon om seksuelle overgrep, med spesielt fokus på gutter/menn.

Stinesofiestiftelse.no

Stiftelsen arbeider med å beskytte barn mot voldtekt og overgrep, for å avdekke vold og overgrep mot barn og for å sikre barnas rettssikkerhet.

Jegvilvite.no

Nettside for både barn og voksne om vold og seksuelle overgrep. Hovedmålene for siden er å spre kunnskap om vold og overgrep, få flere til å si ifra dersom de er utsatt eller vet om noen som er det, samt å fjerne tabu i samfunnet. Inneholder e læringsverktøy for barn om vold og overgrep.

Nhi.no

Norsk helseinformatikk. Her kan man søke opp artikler og undersøkelser som er gjort om blant annet seksuelle overgrep.

12 Litteratur knyttet til temaet

BFD: Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn, 2005 -2009, Q-1047

Glad, K.A., Øverli en, C. og Dyb, G., Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn, En kunnskapsoversikt 2010, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S.

Kvam, Marit Hoem, 2001, Seksuelle overgrep mot barn, Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn

Normann, Erik Kreyberg, 1993, Barn og seksuelle overgrep.

UFD/BFD. Seksuelle overgrep mot barn - 2003, IS-1060

UFD/BFD. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn - Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering - 2003

UFD/BFD: Seksuelle overgrep mot barn - utvalgte temaer- 2003

Aasland, Margrete Wied, 2009, Si det til noen, ei bok om seksuelle overgrep mot barn og unge, Høyskoleforlaget

UFD: Utdannings- og forskningsdepartementet

BFD: Barne- og familiedepartementet

I tillegg er det utgitt flere rundskriv og publikasjoner de siste årene. Utfyllende oversikt finnes bakerst i veiledningsheftet fra 2003.

På hjemmesiden til Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn (NRSB) er det oversikt over aktuell litteratur. [hott://nrsb.oslo.no](http://nrsb.oslo.no).

Aktuelle lover

Alminnelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. med senere endringer

Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 med senere endringer

Lov om barnehager av 5. mai 1995 nr. 19 med senere endringer

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 med senere endringer

Lov om endringer i straffeloven mv. Av 11. august 2000 nr. 76

Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. Av
20. april 2001 nr. 13

Lov om fri rettshjelp av 13. juni 1980 nr. 35 med senere endringer

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen av 17. juli 1998 nr. 61 med senere endringer.

Kort om barns seksuelle utvikling

Når barn forteller oss historier eller viser adferd som gjør oss bekymret, er det viktig å ha noe kunnskap om hva som er normal og forventet seksuell utvikling hos barn i ulike alder.

I hverdagen bør normal seksuell lek over 4 - 5 års alderen møtes med anerkjennelse, diskresjon og eventuelt henvisning til det private rom. Den voksne kan sette ord på det barnet gjør for eksempel "Du undersøker tissen, ser jeg". Man må imidlertid forsikre seg om at ingen av barna er presset eller lider overlast. De voksne bør også signalisere til barna at de kan spørre voksne hvis de lurer på noe. Det er viktig å få tak i stemningen rundt slik seksuell lek, om den er god eller preget av angst, ubehag eller usikkerhet. Det kan være en god pekepinn å kjenne etter egen magefølelse.

Et barns atferd kan oppleves som ubehagelig; en kan oppleve at egne eller andres grenser blir krenket av barnet, en føler seg invadert, det er noe rart eller annerledes med kroppskontakten eller med måten barnet henvender seg på; det er noe i blikket en reagerer på. Da er det grunn til å følge opp barnet, gi barnet anledning til å snakke og eventuelt stille spørsmål som: Hvor har du lært det, hvem har lært deg det, hvor har du sett dette? Kanskje kan den voksne på denne måten komme på sporet av overgrep. Alternativt kan den voksne bli beroliget ved at det er en naturlig årsak til atferden. Barn som har vært utsatt for overgrep skal ikke utsettes for mange samtaler som kan være påvirket av voksne.

Følgende momenter er viktige å huske i samtale med barn:

- Vær åpen for å ta imot det barnet måtte ønske å fortelle om seksuelle overgrep
- Barnet bør i størst mulig grad fortelle fritt
- Det er viktig at det ikke stilles ledende spørsmål
- Ikke spør flere spørsmål enn nødvendig for å forvise deg om at du har forstått
- Vis at du tror på det barnet forteller
- Avklare hvordan barnet kan hjelpes videre
- Man bør ha i minne at voksne kan ha ulike grenser for hva som oppleves ubehagelig

Normal seksualitet i alderen 0 - 6 år

Barn blir tidlig opptatt av sitt kjønnsorgan og kan nyte å ta på dette. Dette skjer vanligvis fra 2-års alder. De er opptatt av hverandres kjønnsorganer (sterkest fra 3-års alder) og de leker en del leker for å utforske kjønnet (for eksempel doktor lek). En del barn bruker også seksuelle ord og en stor del av barna prøver også å berøre mors eller andre kjente kvinners bryster og fars kjønnsorgan.

Det er uvanlig at barna prøver å berøre genitalier til folk utenfor familien eller at de ber voksne om å berøre barnas kjønnsorganer.

Normal seksualitet 7-11/12 år

En stor andel av barna er med på leker med kysning, klemming, blotting og ikke- genital berøring. Den vanligste seksuelle aktivitet i fasen er doktor lek, å vise frem kjønnsorganer, å eksperimentere med kjønnsorganer, mor/far lek (eventuelt med "lekesamleie" med eller uten tøy), kysse lek og annet som å lage "stygge" tegninger og synge "stygge" sanger. Det er også grunn til å anta at barn informerer hverandre en del. Seksuelle eller romantiske fantasier gjør seg også gjeldende i denne aldersgruppen. Det er viktig å understreke at den seksuelle aktivitet i hovedsak dreier seg om få episoder i avgrensede perioder av barnas/ de unges barndom

Pubertet 12/13 - 15/16 år

Seksuell aktivitet begrenser seg vanligvis til masturbering, sannsynligvis mest hos guttene, iblant i fellesskap. Både gutter og jenter har gjerne en seksuell nysgjerrighet på eldre og voksne av motsatt kjønn. Det er vanlig å skifte partner ofte.

- Masturbering/berøring, iblant i fellesskap, med samme og/eller det andre kjønn
- Opptatthet av kropp, utseende, sminke
- Nysgjerrighet i forhold til pornografi og seksuelle tegneserier
- Seksuell debut gjennomsnitt 16 - 18 år (Norge: jenter 17,5, gutter 18.3år) (NB tidligere i Nord-Norge)
- Hyppig skifte av partner

Fysiske og psykiske tegn på at barn er utsatt for seksuelle overgrep

Mange barn som er utsatt for seksuelle overgrep ønsker eller klarer ikke å fortelle om dette til andre. Dette skyldes ofte stor grad av lojalitet og /eller trusler fra overgriper. Skam og skyldfølelse hos barnet kan også være medvirkende faktorer. Barnet kan som regel med sitt kroppsspråk likevel sende ut signaler om at noe er galt. De vanligste symptomene på at barn er utsatt for seksuelle overgrep er:

- Endret adferd
- Spiseforstyrrelse
- Seksualisert adferd
- Umotivert gråt eller angstreaksjoner
- Søvnløshet eller mareritt
- Uforklarlig sykdom eller symptomer
- Magesmerter, hodepine, urinveisinfeksjoner eller kjønnsykdommer
- Manglende konsentrasjon, tristhet, depresjon, hyperaktivitet eller passivitet
- Destruktiv atferd eller fysisk overgrep mot andre
- Læringsvansker
- Vansker i vennerelasjoner og andre sosiale relasjoner
- Regredering, barn kan f.eks. begynne å snakke babyspråk selv om de har lært å snakke rent

Seksuelle overgrep etterlater vanligvis ikke varige fysiske forandringer, men av og til kan man påvise tydelige fysiske spor gjennom en medisinsk undersøkelse. Sårhet i underlivet kan gjøre slik at barnet har problemer med å sitte og gå normalt. Blødninger, utflod og gjentatte urinveisinfeksjoner kan være tegn på overgrep - og jo yngre barnet er jo mer mistenkelig er slike symptomer.

Det er viktig å være klar over at mange av uttrykkene er av generell karakter, og kan bety at barnet er utsatt for ulike former for belastninger, for eksempel omsorgssvikt eller vantrivsel. Seksuelt misbrukte barn vil oftest ha en kombinasjon av flere symptomer og reaksjoner som er beskrevet nedenfor. Uansett bør man alltid forsøke å finne ut bakgrunnen for barnets adferd.

Små barn 0-2 år

- Angst under stell og bleieskift
- Generelt engstelige, klamrende, sutrete og sinte
- Skriketokter og/eller panikkanfall
- Forstyrret søvnmønster
- Generelle tegn på mistriivsel

Barn 3-5 år

- Fortelle med ord at de er utsatt for overgrep
- Gi uttrykk for at det er noe de ikke tør, kan eller vil snakke om
- Smerter i magen og/eller i hodet
- Smerter og sårhet i underlivet
- Problemer med vannlating/avføring etter at de har blitt renslige
- Hyppige mareritt hvor barna kan bli paniske og utilgjengelige for trøst
- Perioder hvor de kan oppleves som fjerne og stirrende
- Barnet utviser fortvilelse, angst og depresjon
- Problemer med å spise (spesielt ved oralt misbruk)
- Seksualisert atferd som er av uvanlig karakter

Barn 6-12 år

- De kan utvikle psykiske plager
- Blir lukket, avflatet og mimikkfattig, innadvendt og nedstemt
- Blir sintere, vanskelige og/eller hyperaktive
- Kan utvikle lærevansker
- Hygieneproblemer – tvangsmessig opptatt av renslighet, nekter å dusje med andre
- Pendle mellom ekstrem atferd som barnslige og klamrende til sinte og anklagende
- Sterk skam- og skyldfølelse kan bidra til at barnet isolerer seg
- Vansker i sosiale relasjoner med venner
- Stikker seg bort for å unngå situasjoner som minner om overgrepssituasjonen
- Barnet kan også utvikle mer alvorlige psykiske symptomer som at de hører stemmer, føler seg dirigert av fantasipersonligheter, lange perioder med fjernhet, leve ut ulike personligheter. Dette kan være barn som dissosierer, dvs. splitter opp verden for å overleve
- De kan angi at de ikke har lyst til å leve, gir uttrykk for et vanskelig liv, eller truer med å ta livet av seg
- Kan lettere komme i nye situasjoner hvor de utnyttes seksuelt
- Forvirret i forhold til sin kjønnsrolle
- Pubertet og ungdomsalder
- Tidlig seksuell debut, seksuelt utfordrende atferd og rusmisbruk
- Synkende skoleprestasjoner
- Jenter vil kunne kle seg og oppføre seg utfordrende
- Innblanding i kriminelle aktiviteter
- Selvmordsfaren blir mer uttalt i denne aldersgruppen
- Selvskading
- Rømming hjemmefra - spesielt når overgrepene foregår hjemme
- Forgriper seg på jevnaldrende eller yngre barn
- Utvikler spiseforstyrrelser, fortrinnsvis bulimi

- Dissosiasjonssymptomer som beskrevet for alderen 6-12 år kan bli tydeligere og mer utviklet.
- Angst, tvangslidelser, depresjoner og psykoser

Viktig: Alle de ovennevnte tegn og reaksjoner/lidelser kan forekomme uten at det foreligger overgrepssproblematikk.

Råd / tips ved gjennomføring av bekymringsamtale med barn

- Finn et egnet sted hvor man kan sitte uforstyrret
- Vær forberedt på å få høre det verste. Opptre rolig!
- Dersom barnet ber om en samtale avklar med barnet når samtalen vil finne sted, viktig at andre gjøremål blir satt til side.
- Etabler kontakt, tillitt og trygghet i samtalesituasjonen
- **Innledende spørsmål:**
 - Jeg ser at du ikke har det godt nå, fortell meg hvordan du har det
 - Jeg hørte at du fortalte - det vil jeg gjerne høre mer om
- Gjennomfør samtalen i dialogisk samtaleform:
- **Bruk åpne spørsmål**
 - (eks. «Hadde personen langt hår?» (lukket spørsmål)
 - kan endres til; «Hvordan var håret?» (åpent spørsmål))
 - Gjenta barnets svar når du formulerer neste spørsmål, og fortsett med å si at du vil høre mer om det)
 - **eks: ...du sier det gjør vondt. Hvordan gjør det vondt?)**
 - **Fortell meg mer om det...**
 - **Fortell med dine ord....**
 - **Fortell slik at jeg kan forstå....**
 - **Tenk tilbake som om du er der....**
- Gi barnet anerkjennelse for at det sa i fra
- Ikke lov barnet taushet
- Si ifra til barnet at du vil hjelpe, men at du må be andre/flere voksne om hjelp
- Fortell barnet at noe av hjelpen kan ta tid
- Gi barnet mulighet til å komme tilbake for å fortelle mer
- Stopp samtalen når du vet nok. Ikke utsett barnet for unødig belastning. Dette også av hensyn til etterforskningen
- Noter ned samtalen/stikkord fra samtalen

Bekymringsmelding til barneverntjenesten, s.1

Barnets etternavn, fornavn:		Fødselsnummer:	
Adresse:			
Foresattes etternavn, fornavn:		Foresattes etternavn, fornavn:	
Fødselsnummer:		Fødselsnummer:	
Foreldreansvar:			
Nasjonalitet:			
Behov for tolk:		Språk:	
Hvilke bekymringer gir grunnlag for melding: (observasjoner, samtaler med barnet, spesielle hendelser, annet)			
Hva har blitt gjort fra melderens side? Eventuelle tiltak som er prøvd eller pågår:			

Bekymringsmelding til barneverntjenesten, s.2

Eventuelle opplysninger om foreldre, herunder samarbeid med foreldre:

Er foresatte informert om meldingen, og på hvilken måte?

Andre opplysninger melder mener er viktig for barneverntjenesten:

Har melder kjennskap til om barnet er henvist eller har kontakt med andre offentlige instanser? Evt. Hvilke?

Melders navn:

Telefonnummer:

Adresse:

Relasjon til barn/familie:

Dato/.....

underskrift:.....

LOPPA KOMMUNE

loppa.kommune.no

- Et liv uten vold - Loppa kommune
